

GOTTFRIED AUGUST BÜRGER

(1747 — 1794)

patří mezi nejvýznamnější německé autory 18. století, kteří vysvobožovali německou poezii z přežilých osvicenských konvencí a v orientaci na lidovou poezii hledali básnický výraz pro celistvou lidskou osobnost, zejména pro uvolněnou citovost. V tom směru jsou Bürgerova básnická (i teoretická) díla blížká snahám J. G. Herdera a mladého Goetha. Bürger byl synem pastora, studoval teologii a později práva. Patřil ke kroužku básníků sdružených v Gotinkách pod jménem Gotinský háj (Göttinger Hain). Po nesnázích v úřadě byl soukromým docentem na universitě v Gotinkách, celý život měl nouzi a trpěl v nešťastném manželství. Spíše než v lyrice, do níž se promítlo mnohé z Bürgerových tragických životních zkušeností, je třeba hledat těžiště jeho tvorby v baladách. Tu navazuje jednak na dávnou tradici lidových baladických i jarmarečních zpěvů, jednak na pokusy předchůdců o baladu umělou, a obě tyto složky přehodnocuje v nový, opravdu básnický útvar, na nějž v budoucnu naváže ne jeden z velkých německých baladiků. Nejznámější z Bürgerových balad je tragická „Lenora“, neméně pozoruhodné (a v novém přetlumočení i neméně živé) jsou však balady s notou humornou a satirickou. Bürger je též autorem známé knihy o baronu Prášilovi.

Gottfried August Bürger

BALADY

STÁTNÍ NAKLADATELSTVÍ
KRÁSNE LITERATURY A UMĚNÍ

Praha 1964

GOTTFRIED AUGUST BÜRGER,
BÁSNÍK ZNOVU NALEZENÉ LIDOVOSTI

Přeložil Jindřich Pokorný

Není snad až na Heina druhý německý básník, od něhož by česká literatura brala tolik podnětů — at v přímé nápodobě, nebo inspiraci — jako Gottfried August Bürger. Počátky naší novodobé poezie nejsou bez Bürgera myslitelné, nejméně půl století byl jedním z orientačních bodů jejího vývoje. První pěstitelé českého verše v 80. letech osmnáctého století, sdružení kolem Václava Tháma, nejednou skládali své okusy „dle Býrgera“; od puchmajerovců pocházejí už snahy o jakés takés překlady i zdařilejší nápodoby (Š. Hněvkovský), v Jungmannových překvapivě zdařilých a vlastně po celé století nedostižených překladech sonetů a zejména Lenory vyrostla už česká básnická múza z dětských střevočků a v Erbenových Svatebních košilích mohla vedle velkého německého vzoru postavit rovnocenný básnický čin. Jak sílila schopnost českého verše vypořádat se s technickými obtížemi bürgerovské poetiky, prohlubovalo se ovšem pochopení i „obsahových“ kvalit Bürgerovy poezie, zejména její lidovosti.

Pro Bürgera a jeho současníky byla „lidovost“ cestou k modernosti v poezii, to jest k poezii vyjadřující uvolněnou individuální citovost a obrazivost současného člověka proti osvícenskému naučnému a mravokárnému veršování, spoutanému pevnými regulemi, jež vlastně nebylo než popularizující odrůdou osvícenské filosofie.

Osmnácté století bylo vcelku posledním obdobím aspoň navenek celistvé, uzavřené evropské kultury a jejím svorníkem byla optimistická víra v harmonizující, vše suverénně pronikající a překlenující, k pokroku směřující rozum. Avšak od samého počátku tohoto století, ba už dávno ve století sedmnáctém objevují se síly, které stojí v protívě k osvícenské vědě a osvícenskému rozumářskému náboženství, narušují jejich zdánlivě ideální harmonii. Sám první německý filosofický systematik Christian Wolff, který byl v jistém smyslu zákonodárcem německého osvícenství, není vlastně pokračovatelem prvního opravdu geniálního německého filosofa Gottfrieda Wilhelma Leibnize, jak se tvrdívало, ale spíš popularizujícím vulgarizátorem jeho dynamického univerzalizmu, školometem, který se snažil spoutat Leibnizovu „entelechií“ strnulými racionalistickými formullemi, dobře srozumitelnými tehdejšímu praktickému měšťanstvu. V oblasti poezie sestavil pak ve 30. letech Wolffův žák Johann Christoph Gottsched nedotknutelný kánon osvícenského básnění, v jehož jasné srozumitelné, morálně utilitaristické poetice nebylo místa ani pro básnickou individualitu, ani pro zjevy jakkoli tajemné, nevypočitatelné, fantastické, neřku-li iracionální. Avšak už za pár let byl tento lipský vládce nad poezií sám v svém prostředí anachronismem. Hledal-li osvícenský poeta své vzory v starověkých klasicích přistřižených dle francouzské pedantsky chápané klasicistní doktríny, pak jeho protivník Johann Joachim Winckelmann postavil už v 50. letech svůj ideál harmonické humanity na novém, originálním, snad ne docela historicky přesném, ale zato značně sugestivním a plodným vidění právě antiky; v její „ušlechtilé prostotě a tiché velikosti“ shledával

krásnou jednotu ducha a těla, niterné krásy a intelektu. Podle něho lze uměleckému dílu rozumět jen tehdy, pochopíme-li jeho vnitřní jedinečné předpoklady a podstatu, již nikterak nejsou práva abstraktní vnějšková měřidla. To po Winckelmannovi pochopil i velký naplnitel osvícenství Gotthold Ephraim Lessing, který dovedl spojit svého Aristotela s novodobým anglickým divadlem, zejména se Shakespearem. Ale kromě toho jsou tu i jiné proudy stojící v opozici proti vládnoucímu osvícenství: už od konce 40. let vycházejí jednotlivé zpěvy mohutné básně Friedricha Gottlieba Klopstocka Mesiaš, později jeho ódy, a svým veršem plným napjatého vnitřního směřování k absolutnu, individuálního prožitku i morálního patosu, se stane vzorem básníků tvořících o čtvrt století později v Gotinkách; ostatně vývojová linie, kterou nedoceňovaný Klopstock zahajuje, jde dál přes Götinský kruh, přes Schillera a mladého Goetha až k Hölderlinovi a vlastně až k expresionistům. S Klopstockem souvisí i celá skupina pietistických „blouznivců“, zdůrazňujících výhradně citovou stránku u člověka, z nichž nejvýznamnější, Johann Georg Hamann, řekl v 50. a 60. letech i mnoho důležitého o poezii a byl učitelem Herdera i mladého Goetha.

Všemi těmito mysliteli navazuje také německá literatura v širším kontextu na literaturu evropskou, opouští jednostrannou orientaci na Francii a hledá nové vzory v anglickém realismu. Mezi Francouzi začíná mladá generace rozumět především revolučním, v každém směru převratným myšlenkám Rousseauovým, jehož zbožnění přírody nalezne v Německu vlastně víc následovníků než ve Francii. Z těch, kdo tvořivě zpracovávali Rousseauovy podněty, je třeba jmenovat především

Johanna Gottfrieda Herdera; Herder byl snad nejinničtivnější duch tehdejšího Německa, čerpá z něho nejen Sturm und Drang, ale i klasika a pozdější romantika, její historismus, i Schelling i Hegel. Přitom valná většina jeho vlastních děl dnes nežije.

Herderovu antiracionalistickému nazírání totality světa bylo cizí protikladné oddělování citu a rozumu a smyslů, vědy a víry, tedy i filosofie a umění. Věci ve světě neexistují izolovaně, nýbrž v živoucí jednotě, pravyým tvůrcem poezie je nevyčerpatelný génius lidu, poezie je jeho řečí (Hamann: Poezie je mateřskou řečí lidského pokolení). Geniální umělecká individualita je tlumočitelem tohoto prajazyka. Dokonalým výtvořem elementární jednoty přírody, lidu a poezie byla mu stejně lidová píseň jako Shakespeare. Herder stál takto v protikladu nejen k strnulému osvícenskému rozumářství, ale stejně i k strnulému společenskému systému své doby.

Všechny tyto později často divergentní ideové tendence druhé poloviny století vedly k zdůraznění možnosti a práv osvobozené tvůrčí individuality vymaněné z pout jakýchkoli řádů (přičemž ovšem nemizí ze scény zastánci osvícenských pozic, jen se časem dostávají do groteskní izolace jako pověstný berlínský Nicolai). Co však v sousední Francii vyústilo v revoluční proměnu společensko-politické struktury života, to v sociálně nezralých poměrech Německa, jež bylo, jak známo, politicky roztržštěno ve víc jak tři sta státečků se suverénními „tyrany“, a kde „i nejlepší a nejsilnější duchové národa se vzdali vši naděje v budoucnost vlastního národa“ (Engels), zplanělo v pseudorevoluční, často subjektivisticky iracionální rebelii rozhněvaných „geniálních“ mladých mužů sdružených porůznu v literárních kroužcích.

Ve Štrasburku a Frankfurtu se nakrátko shromáždil kruh takových mladých bouřliváků, hypnotizovaných strhujícím zjevem mladého Goetha, jenž se právě ve štrasburské době velmi obíral Rousseauem a nadšeně se přihlásil k Herderovi, jen o pět let staršímu. Na jejich korouhvi, která ovšem jejich idolu brzy nestačila, stálo heslo „Bouře a vzdor“ (Sturm und Drang) a v něm byla shrnuta jejich „anarchická“ touha po neohraňčené svobodě, po rozvinutí všech, zejména pak iracionálních potenci tvůrčího génia (jímž každý z nich bez výjimky se tehdy cítil navštíven), ale i divoká nendvíst k politické malosti a společenskému útlaku, který všichni poznali na vlastní kůži; nejsilnější politický básník té doby, vlastně tvůrce německé politické básně, Christian Daniel Schubart, který své politické odbojnictví odpykal desetiletým žalářem, stál však mimo hlavní skupiny. Všichni nacházeli výraz pro své revoluční vzrušení především v dramatu, a právě v této formě k nim promlouval vzor veškerého básnictví, Shakespeare. Vedle nejpozoruhodnějšího z nich, Ferdinanda Maximiliana Klingera třeba vzpomenout aspoň ještě J. M. R. Lenze a H. L. Wagnera.

Asi v téže době — počátkem 70. let — se ve vzdálených Gotinkách sdružila skupinka neméně nadšených shakespearevců v „Shakespeareovském klubu“, jenž dva roky nato měl přijmout hrdé jméno, s nímž jeho členové ustoupili do literární historie: Gotinský háj (Göttinger Hain, krátce taky Hain), kteréžto slovo v Klopstockových ústech znamenalo protiklad antického Parnasu — symbol středověké bardské poezie. Patetický Klopstock byl totiž jejich vlastenecky blouznivým myslím stejně

blízký jako Shakespeare. Klopstock taky objevil (nebyl v své době sám, ba ani prvň) středověk a jeho slovesné umění a právě tam viděla mladá básnická generace v Gotinkách jako ve Štrasburku zdroje upravené německého, neodvozeného básnictví. I Goethe se středověkem — jak víme — teoreticky i jako básník zabýval, nejvíce ovšem Herder. Romantičtí umělci i vědci měli tedy kde navázat, zde jsou vlastně počátky historického myšlení, zejména u Herdera, povědomí o nepřerušené kontinuitě minulosti a přítomnosti i budoucnosti patří k základům jeho učení.

Všichni gotinští druhové, Hölty, Voss, Miller, bratři Stolbergové i Bürger, stylizovali se tedy do podoby bardů a minnesängerů. Stavěli se tak do programové protivity k rokokové hravosti a mravní „uvolněnosti“ (již vytýkali hlavně Wielandovi) i osvícenské skepsi v poměru k „překonané“ minulosti. Sami však mnohdy začínali jako raný Goethe snadnou a nezávaznou anakreontikou.

Tak i náš Gottfried August Bürger, od roku 1764 student hallské teologické fakulty, skládal své první studentské a pijácké verše v duchu anakreontské módy. Už tím provokoval své mravně přísné učitelské okolí, jež dle dobře míněného, leč nikdy nespíněného přání jeho dědečka — byl Bürgerovi poručíkem po otcově smrti — mělo nezdárnému vnukovi vštípit nejen potřebnou sumu vědomostí, ale i pevné morální zásady. Hoch, narozený 31. prosince roku 1747 v nuzující rodině molmerswendského faráře, nebyl ovšem dobrým a hodným žákem už ve škole v Ascherslebenu, teprve na proslulém pietistickém pedagogiu v Halle probudilo se v něm zcela neobyčejné nadání. Na universitě se víc než teologii věnoval

básnění (záhy svévolně fakultu opustil a přešel na práva) a zakázanému studentskému spolkaření, za něž byl i přísně potrestán; vzal už nejednu mravní úhonu v bohémských a pochybných dámských společnostech a svými nekonečnými dluhy, které nepřestaly ani později za pobytu v Gotinkách, kam ho dědeček posléze poslal na práva, roztrpčil přísného pěstouna, který mu nakonec zastavil kapesné a tím ho přece jen, zdá se, přivedl k rozumu.

Bürger projevuje brzy nevědní nadání v některých vědách, zejména v klasické filologii, a co hlavního, poezie, které píše stále víc, opouští dobovou konvenci a ozývá se tóny osobními, prožitými. Lyrika, jíž se chce napojit na pravé kořeny německé lyriky, minnesang, pak provádí všechny jeho často otřesné osobní zážitky a jako u Goetha se stává intimním deníkem jeho života. Nena- vazuje však jen na Walthera von der Vogelweide, ale taky na prvního moderního intimního lyrika německé literatury, pozděně barokního Johanna Christiana Günthera, s nímž ho spojují, mimochodem řečeno, kruté osobní osudy. Bürgerův život je svým způsobem příznačný pro jeho vnitřně rozeklanou a neklidnou, z kořenu vyvrácenou a citově exaltovanou generaci; stal se dokonce nejednou námětem literárního zpracování, nejvýznamněji ve Wassermannově románu Gänsemännchen.

Přes četná protivinství a za pomoci nezbytných přímluvců dosáhl vystudovaný právník, jehož odborné kvality byly uznávány, posléze dosti ubohého úřednického místa se soudcovskou pravomocí na panství jakési šlechtické rodiny. Práce ho zprvu těšila, avšak pletichy chleboďárců mu ji brzy znechutily a je až s podivem, jak se

při značném pracovním zatížení mohl vůbec soustředit k psaní. A psal tehdy zrovna svá nejlepší díla. Opravdu dramatický moment vstupuje do jeho života ve chvíli, kdy se po změně místa seznámil s početnou rodinou úředníka Leonharta. V jedné z jeho pěti dcer, osmnáctileté Dorette, našel zalíbení a zasnoubil se s ní, i když ho v tom rozhodnutí od počátku trochu mátl půvab její sestry Gustiny, o dva roky mladší. Ale teprve po svatbě a kratičké rodinné idyle poznal, že nevolil správně. Tu už vztah k oběma sestrám, s nimiž žije ve společné domácnosti, přestává být apartním námětem galantních básniček, proměňuje se v rostoucí a neutuchající utrpení. Miluje svou ženu a zároveň je neobyčejně silně eroticky přitahován sestrou, které říká Molly. Napětí stoupá, vnitřně ho rozlamuje, drtí, připravuje o klid a tvůrčí soustředění. Ve šťastných chvílích je, pravda, stimulem zrající lyriky, ale co je horší, dává mu uvědomit si vlastní vnitřní slabost. Z ní pocházející deprese vyúsťují postupem let až v chorobnou hypochondrii, která ho fyzicky oslabuje. Pokouší se sice odloučit od Molly, hledá únik v krátkých cestách, ale opět se bezmocně vrací do rodinného pekla. Přitom neslyší od vlastní ženy výčitky, Doretta byla bytost nadmíru ušlechtilá, neuvěřitelně mírná. Nakonec Molly odchází k příbuzným porodit jeho dítě — a nedlouho nato andělská Doretta umírá po porodu dcerky — osmadvacetiletá. Po desetiletém martyriu, jež krutě všichni tři prožítvali, přichází chvíle, kdy se Molly může stát jeho zákonitou ženou. Hned koncem roku 1785 porodí holčičku — a pár týdnů nato umírá. Bürgerův žal hraničí se šílenstvím.

To už dávno opustil úřednickou dráhu, těžce hledá obživu, má totiž od tchánovy smrti na starosti celou velikou rodinu. Zanáší se nejjantastičtějšími plány na získání peněz, chce si zařídit nakladatelský podnik, ztroskotá jako statkář, vrhá se na loterii, a básnické projekty stojí. Pokus o překlad Homéra zůstává pokusem, překlad Ossiana jen plánem, ze shakespearovských překladů zůstane jen při Macbethovi. Vždycky toužil vytvořit velké dílo, nechyběl mu talent ani rozhled a myšlenky, ale chyběla mu kázeň, cílevědomá organizující síla, kterou v takové míře měl jeho někdejší přítel Goethe, a ovšem chyběly mu existenční podmínky. Jeho osudem byly fragmenty.

Daleko nejvýznamnější básně napsal před deseti lety, v době úřednických začátků. Byla to celá série balad. Od roku 1770 vydávali gotinští přátelé po pařížském vzoru Almanachy múz, kam ukládali každoroční básnickou žerň. V almanachu na rok 1774 tam vyšla Bürgerova Lenora a stala se vedle Goethova Götze z Berlichingenu největší událostí roku. Tento rok bývá taky německou literární historiografií označován jako rok zrodu německé balady.

Rodokmen německé balady, jehož je Bürgerova balada spíš rekapitulací a vyvrcholením, sahá až hluboko do středověku, až někam k lidovým baladickým vyprávěním o Tannhäuserovi a paní z Weissenburgu, k pozdějším historickým zpěvům.

Od 15. století se lidová balada zvláště plodně obohacuje tak zvanou „novinovou písní“ (Zeitungslied), která bývala tištěna a věcnou, často drsnou formou pojednávala o zajímavých věcech, především válečných střetnutích (zejména s Turky), vraždách, přírodních

katastrofách, plnění čarodějnic, zázracích a podobně. Rýmované noviny bývaly dramaticky a zpěvně přednášeny na tržištích a prodávány (vzpomeňme na epizodu *Simplicissimovu*) — a od nich je už jen krůček k takzvaným jarmarečním písním, v Německu zvaným *Bänkengesang* (zpěvák stál na lavičce), které se rodí počátkem 18. století a rozvíjejí se v žánr, jehož mocná inspirační potence dodnes nepotuchla. Ponejvíce mordýřské („*Moritat*“) a jinak zločinecké mnohaslokové historky byly doprovázeny obrázky. „Virtuosové s hůlkou v ruce“ okouzlili řadu německých básníků 50. let, především Ludwig Gleim, proslulý mecenáš mladých talentů, skládal v jejich duchu a stylu. Jeho následovníkem byl Bürger: historie o princezně Evropě s charakteristicky dlouhým titulem a do jisté míry i Pan hrabě lapka jsou svými výrazovými prostředky typické jarmareční písně. Literárními historiky přehlížena dočkala se jarmareční píseň nové renesance v 19. století: vzpomeňme Heina, Th. Vischera, Hoffmanna von Fallersleben; ti všichni jí dávají politický obsah. K ještě ostřejší, pobuřující útočnosti jí pak ve dvacátém století vybrousí Frank Wedekind a celá plejáda kabaretistů, především Erich Mühsam, Walter Mehring, Joachim Ringelnatz a ovšem Bertolt Brecht.

Zároveň navazuje Bürger na linku umělé balady, jak ji připravil také Gleim a na jejímž začátku stojí Bürgerův druh z Gotink — Heinrich Christian Hölty, prokazatelně pravý otec německé umělé balady; mnohem dokonalejší a populárnější Bürger ho zastínil a prvenství bylo mylně přisuzováno jemu. Ale oživení baladické formy není myslitelné bez podnětů z lidové poezie, která byla už po celou první polovinu století sbírána a napodobována v Anglii. A Gotinští, poddaní Hannoverska,

které od roku 1714 bylo personální unií připojeno k Anglii a mělo s ní tedy nejživější kontakt, byli o anglickém kultu lidové písně dobře zpraveni. Takže Bürger, i když tehdy ještě neznal nejproslulejšího pěstitele a editora anglických lidových písní Percyho a inspiroval se jeho sbírkou až později, přece nepřimo s anglickými tendencemi souvisí.

Byl zrovna v plné práci na Lenoře, když vyšla Herderova esej *O Ossianovi a písních starých národů*, a tu s nadšením zjistil, že „muž jako Herder vykládá o lidové lyrice a tedy o přirozenosti mnohem srozumitelněji a určitěji totéž, co jsem si o tom už dávno nejasně myslel a pocitoval sám“. Bürger tvořil Lenoru podle zásad platných i pro lidovou poezii: názornost, dynamičnost v ději, živost a vášnivost v podání, přirozenost ve výrazu, soulad myšlenek a obrazů. Je třeba vědět, že ještě před dvaceti lety psal Gleim své baladické pokusy v lidovém tónu spíš jen pro obveselení intelektuálů a u vědomí toho, že jde o múzu nižšího stupně. Pro lidovou poezii nebylo ještě stylové roviny, teprve Bürger vytvořil z jednotlivých prvků novou strukturu.

Hovorovost jazyka je do jisté míry podmíněna tím, že Lenora je vyprávěna. Postava vyprávěče není sice nikde zdůrazněna, je však z básně neodmyslitelná a už proto soudil Bürger, že polovina úspěchu je ve způsobu deklamace. Lenora je tedy psána pro dramatický přednes a některé slohové prvky nasvědčují, že vlastně pro zpěvný přednes. Čtyřstopý jamb střídající se s třístopým v osmiveršové sloce je typický verš lidové písně. Kolorátková monotónnost přísně dodržovaného rozměru připomíná dlouhé sloky luterských kostelních zpěvů, některé ostře řezané záběry příběhu jsou blízké vojenským

písním (jde ostatně o epizodu ze sedmileté války). I některé další poetické prostředky promyšleně stylizují báseň do tónu lidové písně, ať už jsou to občasně nečisté rýmy (Bürger byl mistrem rýmu) nebo četné, pro Bürgerovu baladickou tvorbu vůbec charakteristické paralelismy, refrénovitě opakování slov, celých spojení i rýmů. Náznornosti i dramatickosti dodávají básni četné objevně použité onomatopoické figury, útržkovité věty, výkřiky.

Bürger sám byl překvapen svým výkonem. „Díky Bohu, už jsem se svou nesmrtelnou Lenorou hotov!“ píše příteli. „...To je něco, bratříčku!... Je to vůbec možné, že lidský mozek něco takového vytvořil? Žasnu sám nad sebou a nechce se mi věřit, že jsem to udělal já. Štípnu se do lýtky, abych se přesvědčil, že nesním.“ A dál: „Musíte přede mnou s roztřesenými koleny padnout na zem a prohlásit mě za Džingischána balady, já vám pak položím svou nohu na šíje na znamení své svrchovanosti. Neboť všichni, kdo budou po mně dělat balady, stanou se mými vazaly a můj tón bude jejich lénem.“ Nebylo však mezi jeho současníky mnoho těch, kdo byli Lenorou nadšeni: několik vrstevníků v Gotinkách, mladá generace, i Goethe, ale už Herder ani Klopstock ji nepochopili, natož pak většina tradicionalistů: „Výstřelky rozpálené fantazie“, volali, „bezduché, vulgární“.

Vzorem lidovosti nebyly Bürgerovi jen lidové písně, Lutherova bible a protestantské kostelní zpěvy. V řadě všelijak aktualizovaných citací z bible i duchovních písní v Lenoře viděli však přísní luteráni „nesnesitelný výsměch úctyhodným věcem křesťanského náboženství, neodpuštělné zneužití biblických výrazů a učení“;

proslulá vídeňská cenzura zabavila dokonce kvůli Lenoře celý ročník Almanachu múz. Bürgera náboženské otázky zvláště nepálily, ale vůbec nebyl ateista nebo posměváček; jeho pojetí milenecké lásky v Lenoře má snad víc z ducha pietismu, než by se zdálo.

Bürgerovým vzorem nejvyšším je Shakespeare, jeho dramatickosti, elementárnost, naturalismus. Staví a graduje proto Lenoru dramaticky, jde mu o maximální, co nejdrastičtější účín na posluchače, který má být v hloubi duše a do posledního nervu otřesen. Musí vám hrůzou ustávat vlasy na hlavách, píše do Gotink, a taky se to při prvním autorově předčítání v kruhu přátel stalo. Vedle Goethova Götze to byl nejprudší průlom tajemné, skryté lidské vášnivosti do racionalistického stylu tehdejší poezie. Duch odboje proniká i další Bürgerovy balady let 1773—1775 (Lenardo a Blandina), v Divokém lovcu a Dceři faráře z Holoubí se vyostřuje sociálně. Jiným, zvláště výrazným dokladem Bürgerova živého smyslu sociálního je často dnes citovaná báseň Sedlák svému nejjasnějšímu tyranovi (1773).*

Připomeňme si, že tendence k lidovosti, jak ji představuje Lenora, charakterizují i jiné baladické výtvořky 70. let. V téže době, kdy vzniká Lenora, píše Goethe ve Frankfurtu Krále z Thule a Píseň o nevěrném chlapci. Goethe později opouští naivní lidový tón a představitost, jeho balady ovládne tajemná přírodní magie (Kráľ duchů, Rybář), v níž lidská bytost je pasivní objekt. V dalších letech Goethe a zejména Schiller, nejvýznamnější baladikové 90. let, směřují k čím dál větší stylizovanosti. Schiller se již zcela odvrací od elementárního svě-

* Informace o dalších Bürgerových baladických skladbách viz v Poznámkách.

ta lidové poezie, snaží se proniknout své balady jasným řádem ducha, idejí („osoby jsou tu jen kvůli idejím a jako individua se idejí podřizují“), tak, jak to odpovídalo klasicistní výtvarné doktríně. Lidový element v baladě obnoví až romantici hledající své vzory v Chlapcově kouzelném rohu, a jsou i v tom pokračovateli hnutí, k němuž patřil Bürger. Později v 19. století ovládne pole tohoto pro německou literaturu tak charakteristického žánru tematika historická a duch hrdinsko- vlastenecký: Uhland, Strachwitz, Droste-Hülshoffová, Liliencron, Fontane, Börries von Münchhausen aj. Vedle ní se však, jak řečeno, drží a sílí jarmareční baladická groteska s tendencí politikosatirickou.

Už Lessingova životní strádání ukazují, že „svobodný umělec“ a „svobodný vědec“ byl v Německu odsouzen k živoření. A šestatřicetiletý Bürger, vrhajíc se po promarněných dvanácti letech úřadování na akademickou dráhu, zůstává vlastně odkázán na to, co si vypíše, neboť docentské místo, jehož se mu po trapném a marném doprošování například u Goetha a Bedřicha Druhého dostane, je — neplacené. Obory, které na gotinské universitě přednášel — estetika, stylistika, poetika — neměly tu žádnou vážnost, teprve čtení o Kantovi (přednášel o něm jako jeden z prvních v Německu) mu získalo respekt i návštěvnost.

Po těžkých osobních otřesech a zdánlivé konzolidaci na fakultě se znovu vrací k poezii. Ale jeho talent pozvolna chřadne. Hlavní pozornost začíná věnovat stylu, technice a v tom směru se stává mistrem (byl jedním z prvních pěstitelů sonetu ve své době). Sklon k stylizaci i k akademizaci byl posilován přátelským stykem s žá-

kem Augustem Wilhelmem Schlegelem. Ten mu pomůže znovu nabyt sebedůvěry, Bürger se zklidňuje, věnuje se studiu italských renesančních básníků (jistě i odtud čerpá podněty formální). Sám si však chystá další útrapu pošetilým sňatkem s dobrodružnou, skoro povětrnou ženou Elisou Hahnovou. Soužití s ní ho nejen hmotně přivede na mizinu, ale nanovo ho zbavuje klidu. Rozvod už nevyлéčí zničené nervy, které čím dál víc trpí existenčními starostmi. Ty ho nutí ubíjet čas literární chlebařinou, za niž se stydí a která mu nedovoluje věnovat se poezii. Výjimkou je nakladatelská objednávka na zpracování historie barona Prášila (Münchhausen). Bürger se jí s radostí ujmá a za podnětné účasti přítele Lichtenberga vydává — anonymně — dílo, které patří k jeho nejživějším.

Mnoho nadějí skládá do velkého knižního vydání všech svých básní. Dochází k němu roku 1789. Roku 1792 Schillerova nespravedlivá, krutá recenze v jenském časopise mu zasadí poslední ránu, uvede ho ve zmatek. Pod jejím vlivem začne předělávat starší verše, a to proti jejich duchu.

Je až nepochopitelné, kde se v něm po roce 1789 bere to nové nadšení, s nímž uvítá francouzskou revoluci a v zednářské lóži i po časopisech horuje pro nové společenské ideály. Víru v ně ovšem revoluce neprobudila, jen ji posílila. Neohroženě mluví o svobodě, o výchově k ní a proti tyranskému útlaku. V Almanachu na rok 1793 tiskne politické verše, vyslovuje se proti účasti německého národa v kontrarevoluční intervenci; jeho radikalismus lze snad srovnat jen s postojem Georga Forstera. Nic z toho ovšem nepřispívá k dobré reputaci na universitě. Bürger trpí v posledních letech doslova hla-

dem, je trapné číst jeho prosebné dopisy o pomoc přátelům i hannoverské vládě. „Nemá co jíst, leda to, co mu přátelé přinesou,“ píše jedna přítelkyně. Dostávají se úbytě a na jaře roku 1794 smrt. Bylo mu sedmačtyřicet let.

Mnohá přátelství, od nichž si kdysi mnoho sliboval, zklamala (Goethe). Ale zato se těšil účtě nastupující spisovatelské generace: jmenujme jen A. W. Schlegela a mladého Novalise. Měl k romantikům blíže než k těm, s nimiž začínal. Jak daleko byl od výmarských „klasiků“, lze nejlépe změřit na uvedeném případě Schillerovy recenze. Vyšla (anonymně) r. 1792. Nelze ji považovat za osobní střetnutí, ale za přímo programové Schillerovo stanovisko k uměleckému názoru, z něhož sám kdysi vyšel, za účtování s vlastní minulostí, provedené s horlivostí odpadlíka, a manifest onoho umělého útvaru, je-muž se říká výmarská klasika. Schillerova kritika je jistě významným dokumentem klasicistní estetické doktríny, jako projev literární kritiky je však značně problematická. Nehledíme-li na nepřipustné, kritika nedůstojné ztotožňování osobního života autora a jeho díla, není Schillerova stať především práva podstatě toho, co kritizuje, soudí dílo ze svého úzkého stanoviska, její postup je typicky dogmatický. Bürgerova poezie má na Schillerův vkus „vůbec příliš smyslový, často nízce smyslový charakter“ a jednotlivé básně jsou pouze vytvořeny nějaké „zcela zvláštní situace“ (rozuměj: příliš individuální): prostě básníkovi chybí „idealizace předmětu a bez ní přestává být hoden toho jména“; chybí odstup, což jest závažný nedostatek, protože básník „zasvěcený do mysterií krásy, ušlechtilosti a pravdy“ nesmí nikdy zradit své „nebeské poslání“ tím, že by se

příliš ztotožnil se skutečností, s lidem: „Básník se musí chránit uprostřed bolesti opěvovat bolest. Stejně jako básník sám je pouze ubohou částicí, i jeho citění nevyhnutelně poklesá ze své ideální obecnosti v nedokonalou individualnost.“

Schlegel označil tehdy Schillerovu recenzi jako „akt neospravedlnitelný z hlediska zákonů literárních mravů“; Schillerova recenze nebyla míněna jako přátelská, byť tvrdá, ale pomáhající kritika, byl to jeden z aktů výmarského literárního teroru a její důsledek pro Bürgera byl zdrcující. Začal „pilovat“, to jest dle požadavků jenského recenzenta kazit své starší básně, obrušovat jejich bezprostřednost — k novým už nesebral sílu. Jeho básnické dílo zůstalo co do rozsahu nevelké. Balady jsou jistě tím, co přetrvalo. Moderní české přetlumočení dokazuje také, že jejich životnost dávno nepominula.

Vladimír Kafka

BALADY

NOVÁ SVĚTSKÁ PÍSEŇ Z HORNÍCH NĚMEC

v kteréžto vyprávěna bude neobyčejná, leč přesto pravdivá historie o Nejjasnější císařce Evropy a dávnověkém pohanském bohu jménem Jupiter item Zeus, jenž se nežinýroval v podobě býka, rozumem neobdařeného, na nejslovutnější princezně tak zvaný crimen raptus, neboli správně po česku: únos čisté panny, spáchati.

Sepsal a na světlo vydal
M. Jocosus Hilarius
poet. caes. laur.

Žil za pohanských dob
v slávě a ve věhlasu
pámbů těch temných časů.
Dneska má v nebi hrob.
Zemřel post Christum natum,
už nevím přesně datum.

Ten vám znal skopičin
i pastí na děvčata!
Všech sedmilhářů táta
byl jeho pravý stín;
nu, zkrátka každou chvíli
s ním všichni čerti šili.

Já prastarý spis mám,
v kterém je o něm k mání
švandovní povídání,
a mnozí floutci tam
naleznou tučné sousto,
když latinsky číst jsou s to.

Třeba jsem od rány
a dobře vládnou hlasem,
dneska jen s jedním špásem
jsem přišel za pány:
jinak bych vás moh směle
bavit až do neděle.

Panstvo se šestáku
zajisté rádo zřekne
pro skládaní tak pěkné! —
Vy, bando rošťáků,
šup, za lavice, žáci,
hned ať je po legraci!

Už konec taškařic,
jářku, vy mouřeníní!
Vztekat se smíte v síni,
tady však zticha, sic —
klap! zámkem zamknem pusu!
Tím z centového kusu!

Ha! Páni brusiči!
Jak nový vítr cítí,
hned zabouří jim v řiti
a hned se rozkřičí.
Počkat! Vám dám co proto,
vy školometská roto!

Že ne? Mám v pytlí kus:
pořád mi rancem ráchá!
Co je to za raracha?

Heleme — génius!
To vám je neposeda,
chvilíčku pokoj nedá!

Jen zlehka s morousem!
Všichni se před ním krouť
jak opičáci z poutí,
až fousama dřou zem!
Ten vám jich ještě nandá,
až se vám zpotí manda! —

Á, potěr ostří brk,
chce zkoušet vtip mé sloky.
Lze však mým slokám soky
slepit jen co by mrk?
Vemte si k srdci dictum:
Cacatum non est pictum! — — —

Panstvo se šestáku
zajisté rádo zřekne
pro skládaní tak pěkné!
Hleďte mi do zraku,
ať rozumíte jasně
všem veršům této básně. —

Pan Zeus v posteli
jítra si vždycky krátí
jak všichni potentáti;
pak zhurta zavelí:
„Už troubí na parádu,
kde mám svou čokoládu?“

A honem v krabici
tabáček tuze hebký,
knot, gatě, plášť i trepky
přináší sloužící;
neb služka, zvláště mladá,
tam nechodívá ráda.

Když osm hrnků zpliv,
po vůkolí se popás,
nakloněn z okna po pás,
a modře okusiv,
z faječky celý blahý
dával si mocné tahy.

A skrze kukr dál
obzíral ze své výše
po krajích světské říše
ten lidský candrbál;
neboť jen okem v hloubi
by asi viděl houby.

Tu zjistí s radostí,
že v louce plné květů
rozmile má se k světu
houf dívčích bytostí.
Ty přerozkošné krásky
trhaly sedmikrásky.

Nejhezčí na sobě
měla jen lehké šatky
z hedvábné žluté látky,

zlatou nit k ozdobě,
a byla podle zdání
moc urozená paní.

Jak bloudí zrakoma
po štíhlých, něžných oudech
a konturkách, jež dmou dech,
znalecky za to má,
že věk té krasavice
je šestnáct a ne více.

Když kvítky trhala,
sukni tak podkásla si,
že kukrem z její krásy
vidí vše bezmála.
Po lejtkách, jak to bývá,
je Milost celá divá.

Srdce zní jako mlat!
Rád více vyzískal by
a proto lstí a šalby
v něm začnou kolotat.
Nastraží na ni léčku,
jsa oděn do převlečku!

Masku ten partyka
vyšpekuloval chytře:
co býk jí zraky vytře!
To mi však uniká,
jakže dal, u všech všady,
svůj kostým dohromady?

Nerad bych mařil čas
planými úvahami,
s tímhle však, mezi námi,
nebude asi špás.
Měl pomoc dozajista,
Bůh s námi † † † od Mefista!

Zkrátka se přivalí
na louku v býčím hávu
žrát jakoby nic trávu:
že courá povzdáli,
jeví se fraucimóru
švihákem na bačkoru.

Po chvíli přece blíž
za slečinkou se stočí,
ta však dál klopí oči,
jen vděky dmou se výš
a též ji outlá míra
korsetku náhle svírá.

Totíž: můj monsieur
ví, jak se podfukaří,
a jako v slabikáři
v té roli zběhlý je.
Být hercem, měl by věru
úspěch i u parteru.

On hleděl spojit
vždy teorii s praxí
a jak měl volno, tak si

nasbíral plno rad
v básničce Nasonově.
Leccos též dodal nově. —

Býk, jinak filuta,
teď nevinátka dělá,
hraje si na anděla,
už ani nedutá
a se schýlenou šjí
předstírá revérii.

Dívka se podiví
(ta obelstěná žena
je mu již nakloněna):
„Ten že je prchlivý?“
A povídá své náně:
„Ach, vždyť má oči laně!“

Bábě to není vhod:
„Cožpak tě nenapadlo
prastaré pořekadlo
o zradě tichých vod?
Chère enfant, zdrž se styků
s tím výlupkem všech býků!“

„Ne! Nápad,“ praví, „mám!
Snad věneček mu mohu
ovinout kolem rohů?
Hezky s ním pošpitám
a podrbu mu ouška.
Vypadá na svatouška!“

„Je zde! Pryč, dítě, jdi!“
Býk však pln jemnocitu
ulehne do pažitu
a tam si lebedí;
oko, jež tupě mhouří,
nezdá se věstit bouři.

Vtom slečna s kuráží,
škádlíc ho tuze živě
(což snáší trpělivě)
na hřbet se odváží:
„Hi, hi, teď přesvědčme se,
co všechno, mrška, snese!“

Býk ovšem nelení!
Ucítiv s velkým vděkem
na zádech pod převlekem
rozkošné mrazení,
vyrazí celý žhavý
a už se nezastaví.

Tryskem jak o závod
přes pole, lány běží
přímo až na pobřeží.
Hups! do vlnek a vod
seskočí, napne svaly
a hnedka dál se valí.

„Ach,“ panské pláčou, „ach!“
rukama lomí v hoři
a utíkají k moři:

„Ach, princezničko, ach!
Slečno, nám za ty kousky
proženou famfrňousky!“

Ta zatím zmítaná
zármutkem nožky smáčí
a volá v hořkém pláči:
„Kde je má záchrana?“
Leč naše lstivá šelma
jen výsměch pro ni, žel, má.

Marné jsou moldánky!
Dál jedou jako diví
a z vody na ně civí
houf mořské sebranky,
jež, celá rozesmátá,
dělá si šprtouchlata.

Býk maže bez řečí
a bez kousíčka něhy
až na protější břehy.
Tam skončí v bezpečí,
čímž je ten pohan celý
radostí zfanfrnělý.

Slečinka z námahy
nekonečného trysku
znavena padne v písku
bez kouska odvahy.
K tomu prý, jak se plká,
chytila navíc vlka.

Býk skryje hluboko
nadšení z běhu věcí;
načež se snaží péci
zas nové quiproquo
a maskovat své pakly
různými špumpřnákly:

Přistoupí v paruce
a v šatu, jenž ho zdobí
zcela dle módy doby.
Z flakónem při ruce
začne se v cuku letu
dobývat do korsetu.

Jak za tkanice chyt,
jak vůně ze skleničky
jí pošimrala plíčky,
v tu ránu už je fit,
a on hned šplechty splétá,
jak velí etiketa:

„Vítejte v zeleni!
Ten div! Per dio, svědčím,
já nesetkal se s větším!
Kam, krásné stvoření?
Toť výkon, při té pouti
do moře nespahnouti!

Po všem tom rozruchu
ma foi! vaše přání
rád splním v této pláni.

Já měl dnes předtuchu:
sny leccos napovědí
a též mě palec svědčí.

Čackému zvířeti,
na němž jste přikvačila,
dostalo se, má milá,
vlídného přijetí.
Brzy mu v zdejší stáji
po chuti žrádla dají.

A vy, má děvenko,
raďte zde pod ochranu
roztomilého stanu.
Vždyť jste tak na tenko!
Nechť z přívětivé chýše
mír domova k vám dýše!

Jistě vám přijde vhod!
Mé kotě, svléknete si
košilku, mokré dessus,
punčošky, párek bot
a já se s dovolením
na chvílku v panskou změním.“

Nejdřív se zaculí
a panensky se zdráhá;
nakonec marná snaha!
přec je mu po vůli.
Teď pozor, velectění!
Konec vše okoření.

Hm... Na svém nosíku
napsáno máte všci,
že to mám pěkně říci
bez dlouhých cavyků.
Vy zkrátka za svůj halíř
chcete mít švandy talíř.

Mí dobrodinci, tím
bych dal moc v sázku. Kdo ví,
dojde to k pastorovi,
s tím není žádný šprým,
fara se po mně svezel!
Pánové, známe kněze!

Nevzal bych do pusy
jedinou prasečinku!
O tomhle ani zmínku!
Nikdo se nemusí
obávat o své mores,
vážení auditores!

V téhleté věci jsem
velice ostýchavý.
Co nutno dál, to spraví
pár slůvek opisem,
a to: je zaručené,
že si s ní dával bene.

Hned s křikem vyráží
kdejaká mořská panna,
zeleně zmalovaná,

uhání ku pláži
a juká po špektáklu
v tom jejich tabernáklu.

Jedné se pýří líc
druhá má různé choutky,
třetí zas mele koutky,
ta vejská z plných plic.
Od vesla na to patře,
řve Neptun: Prosit, bratře!

Dík, zbožní křestané,
ve jménu každé dámy,
že tenhle pohan známý
už víckrát nevstane!
Žel — dámské vnady plení
mnohdy i býci křtění.

Co krok a skok je jedna zem;
já jel tam jedenkrát
cestou, kde v skalách nad srázem
od pradávna ční hrad.
V dostavníku mě na trosky
upozornil sám poštovský.

„Pane,“ — a přitom tajemně
na mne se obrátí,
„tak získat zlato, co v něm je,
zanechám opratí
a hned se sháním, zač by král
našinci naši zemi dal.

Leč ty, co na ně měli chuť,
ta chuť zle doběhla;
neb hlídá pes, Bůh s námi buď!
bohatství rozlehlá.
Pes černý, zuby k nevíře
a oči jako talíře.

Vždy za sedm let od hradu
zabliká dolů svit.
Tu s černým kozlem k pokladu

je možno sestoupit
v čas Valpuržiny půlnoci
a dát ho v oběť zlomoci.

Leč nastražil pán pekla lest:
najde-li na kozlu
jen bílý chlup, tu, na mou čest,
propadne hrdlo zlu!
Tak mnozí bídne zhnuli,
že neznali tu klauzuli. —

Proto já tuze nerad jím
při jedné trachtaci
jak s knížaty, tak s rohatým,
na to se doplácí,
neboť, jak často proskočí,
prach sypou lidem do očí.

A proto, milí křesťané,
dál od nich, prosím vás!
Kontrakty, pány sepsané,
chudákům lámou vaz.
To všechno jsou jen praktiky,
jak věšet na nos bulíky!

Alchymisti a lutristi,
pokladů hledači,
kupčící s ženskou návistí —
ti brzo zapláčí!
Já žiji podle přísloví:
Svou práci služme Pánovi!

Jeden pan hrabě,“ halasí
náš strejda zčerstva dál,
„své bohatství tam před časy
ve sklepe zahrabal.

Byl, pane, rodem ze Všechmat,
sám Babinský ho musel znát.

On jezdil krajem s přípřeží,
s práči a pacholky,
a kde co viděl k loupeži,
šup, žádné okolky!

chmát sem i tam a pryč zas táh
na svoje hnízdo ve skalách.

Teprv když hrabě ze Všechmat
do branky tvrze vklouz,
vida, že nemá proč se bát,
kroutil si vzpupně vous:
vždyť hříšný brloh doslova
měl fortel hradu králova.

Tak jeho darebačiny
pocítil celý kraj;
často byl dílem hodiny
vzat statek, sklep i stáj.
Leč — kdo moc chodí pro vodu,
mívává s džbánem nehodu!

Ty kousky hnětly nemálo
městečko v sousedství.
Konšelstvo dlouho hloubalo

sem tam a, toť se ví,
hloubalo pořád hloub a hloub,
až každý z toho zpola zhloup.

Vsadili tehdá do klády
zlou čarodějnici.
Už pro pikle a prorady
naříká v temnici.
Už si pan mistr Belzebub
na tučné sousto brousí zub.

„Pusťte mě,‘ babka zaprosí,
„raubíře přivezu!‘
„Tak budiž! Volná, mrško, jsi,‘
dí sněm a v nálezu
jí pod pečeti dovolí
provádět kouzla v okolí.

I když nám nejsou příliš vhod
takové pořádky,
chytil se tímto čertův rod
do vlastní oprátky.
Tohle se jeho verbeži
povedlo, nu, jak náleží!

Babka pak coby ropucha
proleze brlení
a v hradu toho zloducha
se v rapa promění.
Za jitřních zpěvů kohouta
loupežník oře odpoutá.

Pan lapka zatne ostruhy
a dá se na cestu,
leč oř se přes les, přes luhy
rozletí ku městu;
tak na rynek s ním ta megéra
přicválá ještě za šera.

Každý pln škodolibosti
úklonu à part má:
— Vítejte! Už vám, Jasnosti,
chystáme apartmá.
Dělals nám dlouho rotyku,
teď začnem zas my, lotříku!

Dle zvyku toho ohavu
předvedou před svůj soud,
a naleznuvše po právu,
dají mu klíčku skout;
pak drží ho v tom pelechu
jak sviště pro svou potěchu.

Hlad padne na nešťastníka.
Tu ouvé, jéminku!
pan kat mu oudy ošmiká
na pěknou pečínku.
Když lapka sní tu pochoutku,
ukuchtí mu prejt z žaloudku.

Tak hrabě svoje tělo sněd,
každíčký oud a kost.
Tak uhasla louč jeho let

sousedům pro radost.
O klec však obec nemešká
pečovati až do dneška.

Ta posada má vyhlídku —
někdy si myslívám —
i dnes být lidem k užitku.
Na koho? Dal bych tam
francouzské pány raubíře,
všech kontribucí pachtýře.“

Právě když strejda zmlknout chce,
vyrazí, jeden klus,
pan Sansfaçonek po louce
a zastaví náš vůz.
Pak slídí váček po váčku
po neprocleném tabáčku.

SEN UBOHÉ ZUZKY

Snila jsem, jak můj nevěrník
dnes přišel ke mně tmou.
Přísahala bych, že v ten mžik
stál živý přede mnou.

Svůj prstýnek mi z ruky stáh,
ach, již ho roztíná!
Perly jak záře v hlubinách
hází mi do klína.

Obhlédnout běžím rychle sad,
svou myrtu pro štěstí,
z které jsem chtěla jedenkrát
věneček uplésti.

Tu praskne nitka na perlách,
a dřív než uhlídám,
rozkotálejí se mi v prach,
ve chvílce jsou ty tam.

Hledám dál, plna bolesti,
na duši děs a stín.
Tu místo myrty pro štěstí
naleznu rozmarýn.

Jaký to opravdový sen,
sen mého osudu!
Už snáře ani moudrých žen
se ptát víc nebudu!

Z prstenu zbyl mi v srdci stín,
pruh perel v pláč se zvert,
namísto myrty rozmarýn —
ten sen mi nese smrt!

Ach, pukni, srdce! Do hrobu
volá mě rozmarýn!
Perla má slzy podobu,
z prstenu zbyl jen stín!

Těžký sen zjitří jitřní klid
Lenoře znenadání:

„Viléme, smrt či nový cit
tvé cestě domů brání?“

On s pluky pruských polních sil
u Prahy v patálii byl.
Teď nemá ani řádky,
zda se jí vrací zpátky.

Král s císařovnou měli dost
hrůz válečného víru,
a pokrotivše svoji zlost,
zas dali přednost míru.
Už duní kotle, zvučí zpěv
a vojsko v lesku trub i dřev,
s věnci a haluzemi
blíží se k rodné zemi.

A kdokoli je v okolí,
při cestě, v městě, v kraji,
staří i mladí hlaholí
a vstříc jim pospíchají.
Vítá choť chotě, otce syn,
zas rozkvétá smích milenčin,
jen Lenořin smích vadne.
Ach, uvítání žádné!

A marně ptá se u všech čet
po jméně, po příjmení,
nic nemůže se dovědět,
nic o něm známo není.
Když se i jízda přehnala,
tu dívka, k smrti zoufalá,
s rozpuštěnými copy
vrhla se v jejich stopy.

Matka k ní rychle přispěchá:

„Ach, co tě, dítě, mučí?
Jen v Bohu buď tvá útěcha!“
bere ji do náručí.

„Matko, mé štěstí je to tam!
Pryč, světe, pryč, jsi samý klam!
Smím v milost Pána Boha
věřit já, přeubohá?“

„Smiluj se, Pane laskavý,
kterýž jsi dobro naše!
Dceruško, Bůh tě uzdraví!
Pros řečí Otčenáše!“

„Maminko, to je jenom blud!
Pomoh mi Pán Bůh doposud?
Plané jsou prosby k němu!
Ach, už je konec všemu!“

„Pomoz nám, Pane! Jen ty víš,
čím léčit dceru svoji!
Svatost a Kristův svatý kříž
tvé strasti, dítě, zhojí!“

„Maminko, nezahojt již
mé strasti žádný svatý kříž!
Ach, svátost ani svatí
život mu nenavrátí!“

„Což, dceruško, když necita
našel si v Uhřích lásku,
zděděnou víru odmítá
a žije v hříšném svazku?
Proč naříkat, že je ten tam?
Vždyť klame jenom sebe sám!
Blesk spálí srdce hadí,
které svou duši zradí!“

„Matko, můj milý je ten tam!
Jistě je po něm veta!
Chci smrt, vše ostatní je klam!
Nač je mi krása světa?
Ach, zhasni, svíce života,
ať pohltí mne temnota!
Smím v milost Pána Boha
věřit já, přeubohá?“

„Pomoz nám, Pane, přísný soud
nechystej nebožátku!
Odpust jí, odpust, je to bloud,
uchraň ji hříšných zmatků!
Dcero, už marných slz je dost,
měj v mysli věčnou blaženost.
Hleď, Hospodin ti chystá
jiného chotě, Krista!“

„Maminko, co je blaženost
a co je zatracení?
S Vilémem žít je blaženost,
bez něho zatracení!
Ach, zhasni, svíce života,
ať pohltí mne temnota!
Svět i ráj bez Viléma
už pro mne krásy nemá!“

A pokaždé když zasténá,
krev zaplaví jí skráně;
tak spílá, smyslů zbavena,
prozřetelnosti Páně,
rukama lomí v bezmoci
s hrud si rve až do noci,
kdy hvězdy v zlatém třpytu
zahoří na blankytu.

Tu najednou, slyš! klap klap klap,
klape tep kopyt koně.
Přeskočí jezdec schod a žlab,
a ostruhami zvoně,
slyš! ke klepadlu pospíchá,
tam ztenka ťuká do ticha
a pevnou uzávěrou
se jasná slova derou:

„Hej hola! Zdvihni petlici!
Spíš? Nespíš, moje milá?
V líci máš smích či tesknici?
Na mne jsi pomyslila?“

„Ty Viléme! — Teď v noci jdeš?
Ach, vzhůru jsem a pláči též!
Těch slz! Kdo spočítá je?
Z kterého táhneš kraje?“

„Vždy v půlnoci se hneme vpřed,
táhnem až z české země.
Dneska jsem o pár chviliek zpět,
přisedni rychle ke mně!“
„Viléme, vejdi do dveří,
vítr se honí po keři,
má náruč, znejmilejší,
tě teplem ukonejší!“

„Nech keř i vítr, dítě, nech,
nech, ať si vítr hvízdá!
Zvuk ostruh zní, kůň samý spěch,
zde neskončí má jízda!
Shrň sukni, k cestě zchystej se,
oba nás vraník odnese
sto mil až do daleka.
Svatební lůžko čeká!“

„Na cestu dalekou sto mil
teď v noci vydáme se?
Už jedenáct zvon odzvonil,
dosud se srdce třese!“
„Nu, což, nám luna posvítí!
Mrtví a my jsme střelhbítí!
Na lože manželovo
dnes ulehneš! Mé slovo!“

„A pověz, máme-li kde spát?
Kam bychom spolu jeli?“
„V dálce mám lože, klid a chlad,
šest prken s dvěma čely!“
„Stačí nám?“ — „Oba unese!
Jen za mne skoč a zchystej se!
Již scházejí se hosti
před naší domácností!“

Tu milá sukni podkásne,
na koně vyšplhá se,
své bílé paže překrásné
ovine jezdcí v pase
a vzhůru! vzhůru! hopsasa!
už muž i oř se natřásá;
kůň křeše supě tryskem
kopyty jiskry s pískem.

Jak míhá se v tom přisvitu
před zraky vpravo, vlevo
pás polí, luk a pažitů!
Jak duní mostní dřevo!
„Máš strach? Nám luna posvítí!
Hoj, mrtví, ti jsou střelhbítí!
Strach z mrtvých trápí pannu?“
„Ne, nech však mrtvé v Pánu!“

Vtom slyš! Lká zpěv a zvučí kov
či krkavčí roj vzlyká?
To zpěv a zvon zní nad krchov:
„Jdem pohřbít nebožtíka!“

Již blíž a blíž se zvedá prach;
je vidět rakev na marách.
Zní písně jako skřeky
žab v tůních temné řeky.

„Do rána je čas na výkrop,
rakev a chladnou hlínu!
Žením se, bando, teď se vzhop
a vzhůru na hostinu!
Sem, kostelníče, se sborem,
pobav mou choť svým krákorem!
Dej, kněže, svátost boží,
než ulehne v loži!“

Zvon a zpěv dozní v zástupu
i máry zmizí mžikem.
Průvod se už už v kalupu
nakupí za vraníkem
a vzhůru! vzhůru! hopsasa!
už muž i oř se natřásá,
kůň křeše supě tryskem
kopyty jiskry s pískem.

Jak z obou stran se míhají
houštiny, háje, hory
a vpravo, vlevo po kraji
dědiny, domy, dvory!
„Máš strach? Nám luna posvítí!
Hoj, mrtví, ti jsou střelhbítí!
Strach z mrtvých trápí pannu?“
„Ne, nech však mrtvé v Pánu!“

Tu pohled! Luna zablyští
a kolem kola v tanci
kroutí se na popravišti
slota a otrhanci.
„Hejsahej, za mnou, trhani!
Sem, sloto, máš mé pozvání!
Zatancuj pro ženušku,
než ulehne v lůžku!“

A otrhanci, dup dup dup,
dupou, až křoví chřestí,
jak skáčou do spadaných kup
lískových ratolestí.
A vzhůru! vzhůru! hopsasa!
už muž i oř se natřásá,
kůň křeše supě tryskem
kopyty jiskry s pískem.

Jak pod měsíční záplavou
vše mizí v jednom letu!
Jak míhají se nad hlavou
světélka hvězdných světů!
„Máš strach? — Nám luna posvítí!
Hoj, mrtví, ti jsou střelhbítí!
Strach z mrtvých trápí pannu?“
„Ne! Nech však mrtvé v Pánu!“

„Vpřed, oři! Kohout kokrhá!
Vpřed, oři! Ať jsme v cíli,
než slunce mlhy roztrhá!
Vpřed, oři! Naber síly!

Už končí noční hon a cval!
Milé jsem lůžko uchystal!
Mrtví jsou hbití páni!
Je konec putování!“

Kůň s volnou uzdou před vrata
přilétne jako štvaný,
hned padne, bičem přeřata,
závora hlavní brány,
skřípne mříž a už letí dál;
od hrobu k hrobu, jeden cval;
měsíční bledý plamen
lemuje každý kámen.

Tu hle, hle! jaká strašná věc!
Hrůza! V tom okamžení,
nit co nit, jezdcův kabátec
v práchnivinu se změní
a z hlavy zmizí v jeden ráz
vlas po vlasu i oblouk řas.
Najednou před ní chřestí
kostlivec s kosou v pěsti.

Kůň divoce se vypíná,
z nozder mu srší síra.
Huí! tu náhle hlubina
pod ním se otevírá.
Hroby jsou plné jekotu,
řev tříští mračnou temnotu,
Lenoře srdce bije:
už v boji se smrtí je.

V sinalém světle měsíce
tancuje divá kola
skučící strašná směsice
a takto kolem volá:
„Svou strast nes, myslí ubohá,
vždy bez reptání na Boha!
Duši, jež z mrtvých vstane,
rač pokoj přát, ó Pane!“

Hoj! na roh troubí vilkrabí:
 „Do sedel! Pěší kupředu!“
 Vyskočí vraník z úzlabí
 a za ním houfy nohsledů;
 zní štěkot smečky bez opratí
 ze křoví, z luk a ze souvratí.

Červánek svaté neděle
 usedl na chrámový štít
 a zvony vlídně, zvroucnele
 začaly volat všechen lid.
 Rozmile přes hory a kopce
 nesly se zpěvy boží obce.

Vtom z kalvárie přichvátal
 hej, holahou! hej! halali!
 zprava a zleva, jeden cval,
 hle, hle! pár jezdců povzdáli.
 Kůň pravého byl v bílém lesku,
 z levého sršel oheň blesků.

Kdo je muž vlevo? napravo?
 Ač tuším, nevím o nich nic.
 Vznosnému jezdcí napravo
 slunečním jasem hoří líc.
 Levý je temnožlutých tváří,
 z očí mu strašná bouře září:

„Vítejte! Dnes je dobrý čas!
 Vítejte! Dnes je štvаницe!
 Z věčných i pomíjivých krás
 hon se mi líbí nejvíce!“ —
 a udeřiv se pyšně v pasu,
 máv čapkou k nebeskému jasu.

„Tvůj roh by, hrabě, neměl znít,“
 z úst prvního zní vlídná řeč,
 „po čas, kdy v chrámu pje lid!
 Vrať se! To není dobrá léč!
 Dbej nebeského varování!
 Dábel tě do osidel vhání!“

„Jen jedte, jedte, Jasnosti!“
 zhurta ho druhý opraví,
 „hon popřává víc radosti,
 než zvon a nápěv slzavý.
 Naučím vás být okázalý!
 On vás jen zpozdilostmi šálí!“

„Ty, levý, dobřeš odvětil!
 Jsi chrabrý muž — můj spřízněnec!
 Kdo nemá k honbě dosti sil,
 ať přebírá si růženec!
 Svým nářkem bloud mě nepřinutí,
 abych dnes nepopřál své chuti!“

A vzhůru! vzhůru! už se hnál
 úvaly, srázy přes nedíl,
 s ním oba jezdcí, jeden cval,

jako by krok se s krokem kryl.
Tu náhle spatří v dálce, kterak
vzběhne bílý šestnáctérák.

A mocněj troubí vilkrabí,
a rychlej žene kupředu,
a nejednou smrt odvádí
štvaného honce ze sledu.
„Aby už raděj v pekle byli,
jen ruší panskou kratochvíli!“

Zvěř do pšenice utíká,
tam v závěťří chce přečkat hon.
I vizme v cestě rolníka,
jak, chudák, prosí o pardon:
Ach, smilování, smilování,
kéž pole chudých Jasnost chrání!“

Darmo se pravý ze všech sil
domluvit snaží hraběti;
levý už ukazuje cíl
té honby hodné prokletí.
Marné je všechno varování!
Levému hrabě zmámen straní!

„Pryč, pse!“ a hrabě chudasa
strašlivou klatbou zarazil.
„Mám tě dát uštvat, u đasa?
Hej, honci, našel jsem vám cíl!
Má řeč, jak poznáš, marná není!
Zde bičem pro ponaučení!“

Jak domluvil, blýsk jasný třpyt —
vilkrabí přes plot vyrazil
a za ním psi a zbrojný lid
vrhli se na sedláčkův díl.
A lidé se psy jako v bouři
vpřed ženou, až se z pole kouří.

Jelena vyplaší hluk ran;
dál doly, srázy přes nedíl
peláší štván, leč neuštván,
až na planině najde cíl:
uprostřed lučiny se vkrádá
znenáhla do krotkého stáda.

Leč křížem krážem les i luh
a křížem krážem luh i les
projíždí dotud lovcí kruh,
až čerstvou stopu zvěťří pes.
V úzkostech o zlé konce stáda
pasáček před hraběte padá.

„Smiluj se! Neoslyš mých slov!
Přej pokoj stádu! Zaplaš zlost!
To kravičky jsou chudých vdov,
prokaž, můj pane, laskavost
jměníčku nuzných! Kéž je chrání
tvé smilování, smilování!“

Darmo se pravý ze všech sil
domluvit snaží hraběti:
levý už ukazuje cíl

té honby hodné prokletí.
Marné je všechno varování!
Levému hrabě zmámen straní:

„Ty, drzý pse, mi asi chceš
svým vzdorováním jitřit zlost!
Kdybys tak — a tvé baby též —
se svými kravičkami srost,
pak došťval bych vás pro zábavu
třebas až před nebeskou slávu!

Vpřed, honci, tady máte cíl!
A holahou! hej! halali!
kolem se štěkot rozběsnil:
psi rvou, co skokem dohnali.
Již v krvi pasák na zem padá,
již krev se řine z jeho stáda.

Šrámy a pěnou pokryta
zvěř před záhubou ze vřavy
do temných keřů klopýtá,
až zvolna, ztěžka zastaví
u poustevníka v černém lese
a do chatrče ukryje se.

Vtom bez oddechu o překot
hej! holahou! hej! halali!
bič a roh zazní nad štěkot:
divoké houfy přihnaly!
Boží muž vyjde ze své chýše
a prosí převroucně a tiše:

„Ta stopa není pro tebe!
Jdi! Svatý úkryt neruš víc!
Tvá oběť volá do nebe!
Věz, že jdeš soudu Páně vstříc!
Naposled slyš mé varování!
sic pekla nic tě neuchrání!“

Darmo se pravý ze všech sil
domluvit snaží hraběti:
levý už ukazuje cíl
té honby hodné prokletí.
A běda, marné varování!
Levému hrabě zmámen straní.

„Ech, peklo sem a peklo tam!
Z toho mám strachu!“ zahučí,
„sotva dnes myšku uchovám,
byť spala v božské náruči.
Blázne, sám Pán mě nedonutí,
abych si nejel podle chuti!“

A znovu zadul vilkrabí:
„Vpřed, honci, tady máte cíl!“
Leč ztichlo lesní úžlabí:
houf náhončích se kamsi skryl,
hluk i zvuk dozněl, zmlkli chrti
a kolem zavanul dech smrti.

S hrůzou se dívá sem i tam;
vykřikne, neslyší však nic,
lovčí roh zmizí kdovíkam,

bič klesne podél nohavic.
Ač bodá koně zostra v boku,
nehne se z místa o půl kroku.

Zděšen tu stojí sám a sám,
sám jako v stínu márnice.
Z hloubi šum vodstev stoupá k tmám,
tu náhle do blýskavice
ozve se z korun temných stromů
rozsudek v hrozném hřmění hromu:

„Troufal sis, ďasův zlosynu,
na lidi, zvěř i na Boha!
Teď pro míru tvých zločinů
zvěř týraná a ubohá
volá tě na soud Hospodina,
kde smolnice msty nezhasíná!

Utíkej, lotře, v patách máš
dábla a jeho biřice!
Věčně tě poštvě satanáš,
běž děsit všechny šlechtice,
kteří by z choutky škodit chtěli
tvorům i jejich stvořiteli.“

Sírově žlutý jasný blesk
ozáří zelenavý les,
duši mu sevře strašný stesk,
v morku a kostech slídí děs,
do lící lité vichry bijí,
svist severáku mrazí v šiji.

Severák sténá, šelestí,
hú! otvírá se hlubina,
v ní obrovité zápěstí
černá se, krčí, napíná:
už prsty hlavou otáčejí,
tvář vzad a týl vstříc obličejí.

Vtom svitne zblízka tu i tam
zeleně, rudě, modravě;
vtom s houfem spratků satan sám
zakrouží v žhavé záplavě;
na tisíc psů se náhle valí,
hlasitě štváno, z hloubi skály.

Vzchopí se, přes pole a háj
pryč prchá, chroptě žalostí.
V štěkotu za ním světa kraj
řve smečka hrozných mocností.
V noci ho v mracích doprovází
a za dne přes hory a srázy.

Přítom jen stále hledí vzad
na stvůry strašně ošklivé
a stále vpřed! vpřed! musí hnát,
zatímco běs ho s řvaním štve,
zatímco supou za patami
a lapou po něm lačné tlamy.

Divoký lov té zlomoci
trvá až do dne skonání.
Zpustlíky často za noci

děsí, když kolem uhání —
tak mezi myslivci se slychá,
nejsou-li ovšem raděj zticha.

ŽENY Z WEINSBERGU

Kdepak je Weinsberg, řekněte!
Prý ženské toho města
od nejmladšího děvčete
jsou z udatného těsta.
Kdybych se ženíl, holenku,
jen z Weinsbergu chci dívku!

Náš císař Konrád kdysi byl
pobouřen velkým hněvem
a Weinsberg s houfem zbrojných sil
a přenáramným řevem,
s muži a oři zle jak saň
sevřel a zašturmoval naň.

Leč městečko se neskloní
přes všechno nebezpečí.
Tu dvorní herold na koni
předjede s přísnou řečí:
„Bando, až přijdem, ztrestá kat
všechny, kdo chodí na zdi scát!“

Když purkmistr to návštěví
vytroubit lidu dával,
po ulicích a náměstí

propukl hrozný kravál;
vzácný byl chléb náš vezdejší,
rada však ještě vzácnější.

„Běda mně, Korydonovi,
ach běda,“ kněží křičí,
„jsem kaput, chudák hotový,
kyrie, to mě zničí!
Běda mně, Korydonovi,
neujdu kmotru katovi!“

Když nikdo neví, jak si vést,
přes všechny možné rady,
tu může ještě ženská lest
vyzrátí nad úklady.
Vždyť světem hýbá, na mou čest,
jen kněžský klam a ženská lest.

Jedna z žen, čerstvě provdaná,
moc fešná a moc mladá,
má plán, jež čacká obrana
uvítá tuze ráda:
jen ten, kdo umí radit líp,
může si na ní brousit vtip!

V půlnočním čase nelení
nejhezčí městské dámy
navštívit vládce v ležení,
pardon však nevydámí;
ti vyslancové spanilí
jen jediného docílí:

„Propustím, paní, jenom vás,
jenom vás a váš poklad!
Všem ostatním dám, sper to das!
píkami pupky proklát!“
Tak s chmurnou kapitulací
se vyslanectvo navrací.

Nazítří hnedka po ránu,
pozor, co nestane se!
Hle, z města zčerstva za bránu
ženská co ženská nese
mužička, sotva tajíc dech,
ať visím! — v pytli na zádech.

Nejeden dvorní vrtichvost
měl chuť jim prohnat paty,
ale náš Konrád pravil: „Dost!
Císařský glejt je svatý!
Výborně!“ křik a dodal pak:
„Kéž moje smejslí zrovna tak!“

Dal milost všem i tabuli
pro jejich kratochvíli
vystrojil; do trub zaduli
a s ním si zatančily
jak paní primátorová,
tak paní pucifousová.

Hej, kde je Weinsberg, řekněte?
Co ve zdech toho města
oddaných ženských vykvete

a z udatného těsta!
Já za svou ženu, holenu,
jen z Weinsbergu chci dívku!

LENARDO A BLANDINA

Hle, Lenardo s Blandinou onam i sem
se dívají pohledem zastřeným snem;
je princezna Blandina libá všem
a Lenardo dívčíným lokajem.

Jak přecho často krajem i po pláních vod
pán za pánem, přemnohý slovutný rod,
jí přijíždí poklady darem dát
a spěchá jí říci, jak má ji rád!

Leč všechno to zlato a všechen ten lesk
jen v princezně probouzí lhostejný stesk.
Oč více se potěší s kyticí,
již natrhá půvabný sloužící.

Náš lokaj, byť nezdědil rytířskou krev,
má rytířskou duši a rytířský zjev:
Bůh z hlíny zhnět šlechtu i prostý lid,
leč nízké dal rozumem povýšit. —

Když jedenkrát s dvořany vyjdou si ven,
tu jablůňku spatří, hned obklopí kmen
a Lenardo, čilý a veselý,
své přátele ovocem podělí.

Pak princezna s košíčkem blíže ho zve
a nabízí převzácné jablíčko své,
plod růměnný, oblý a zlatavý,
a takto s ním rozmile rozpráví:

„Zde za píli vezmi a utiš svůj hlad!
Tak sladký dar netoužím princátkům dát!
Hleď, přestože vzhledem je líbezné,
tvé srdéčko více v něm nalezne!“

Když domů se příkrad náš půvabný hoch,
tu pod slupkou objevil bělostný roh,
roh psaníčka skrytého dužinou,
list popsaný rozkošnou novinou:

„Ač přichází krajem i po pláních vod
pán za pánem, přemnohý slovutný rod,
tys milejší, krásnější, dražší zjev,
než všichni, co zdělili panskou krev.“

Jen tebe mám ráda, mou láskou vždy budu!
Jen pro tebe plane má horoucí hrud!
Já neznám již klidu a slasti dne,
ach, utiš mé plameny neklidné!

Dnes v noci hleď zaplašit spánek i sen,
skoč z postýlky, vyhledej rozkošný kmen,
kmen, z něhož plod jablíčka lásky vzrost,
tam čeká tě štěstí; a teď víš dost!“

To vzbudilo v sloužícím radost i strach.
Tak v strachu i naději tápe jak v tmách:

tak v pochybách nad oním dopisem
strach s nadějí nalézá v srdci svém.

Když k půlnoci dozněl šum z pěšin a cest,
když na nebi vzplanula světélka hvězd,
naš mládenec zaplašil noční sen:
pryč z lůžka! Šel vyhledat krásný kmen.

Jak roztoužen usedl pod milý štěp,
kež zapraskal, v trávě šust lehounký tep,
jak vzhlédl, tu ruka ho objala
a něžný dech spálil jej bezmála.

Jak otevřel ústa, jak z trávy se zved,
řeč utlumil horoucím polibkem ret
a do ucha slůvko mu zlehka špit; —
pryč táhla ho ručka jak aksamit.

Tak zvolna a zticha ho k odchodu má:
„Pojď, láska má přesladká, opravdu má,
než studený severák přichvátá!
Pojď! Oba nás čeká má komnata!“

Jdou tiše, jdou kamením trnitých lad,
až dorazí do starých zbořených vrat
vstříc bledému skrovnému plameni.
Pak vykročí do chodeb sklepení.

Již halí stín dřímoty každičkou líc,
jen hanebnou zradu, tu neuspí nic.
Ach, zda se jí Lenardo ubrání,
než kohoutek pozdraví svítání? — — —

Je v dalekých Španělich bohatý kraj.
Až odtamtud přes pole, luhy a háj
šel pyšný princ princezně dary dát,
šel princezně říci, že má ji rád.

Hruď dmula se touhou, zrak vroucně mu plál,
leč v burgundském kraji ho čekal jen žal.
On darmo k ní dotíral dlouhé dni,
žel, žádný z nich nebyl ten poslední.

Už nespí a nejí, jen k princezně lne,
ač nejméně stokrát již uslyšel ne;
té noci pak, neklidem srdce hnán,
jde projít se sadem náš pyšný pán.

Tam zřetelně slyší a zřetelně zří
vše na délku kroků ne více než tří.
Jen zaskřípal zuby a krví vzplál:
„Teď k Burgundu! V hodině zví vše král!“

A ještě té noci ten španělský pán
se obořil na strážce zámeckých bran:
„Chci vašemu vladaři zprávu dát,
že zákeřný zrádce v tyl pánu vpadl!

Hej halo! Necht' vzbudí se burgundský král,
tvůj poklad zle poskvřnil otrocký kal!
Tvou půvabnou princeznu Blandinu
psí pacholek svedl v tu hodinu!“

Kmet zaslech ta slova. — Jak otřásla jím!
Vždyť králi je jediná dceruška vším,

vždyť dcera je nad žezlo, korunu
i nad všechny klenoty na trůnu!

Jak vztekle se zkrivila starcova tvář!
„Lžeš! Výmysly mluvíš, jsi zrádce a lhář!
Tvou prohnílou krví se zhojí král,
když zjistí, že zlovolnou lež jsi lhal!“

„Nu, starče, zde v zástavu vezmi si mne
a pospěš, ať spatříš, co srdcem tvým hne!
Ať počestnou krví se zhojí král,
když zjistí, že králi jsem v hrdlo lhal!“

Šli. Panovník pod pláštěm dýku si nes
a za ním se plazil ten proradný pes.
Šli zticha. Šli přes trní pustých lad,
až vstoupili do starých zašlých vrat.

Tam zámek se vypínal za dávných dob,
leč v trosky se rozpadlo zdivo i strop.
Sklep s loubím však dosud zde práchniví
a po nich se plevelí kopřivy.

Sklep s loubím byl v okolí pramálo znám,
leč přijít až k loubí, síň našel bys tam,
kam v létě vždy princezna spanilá
se před zárem paprsků ukryla.

Vtom lampička zablikla. Zatají dech,
když znamínko lásky zří. Pokrotí spěch
a vplíží se do chodeb sklepení
vstříc jasnému žlutému plameni.

Vchod nalézt jim trvalo sotva pár chvil.
A každý hned hledal a slídlil a čil:
„Slyš, králi, ten šepot, hlas, králi, slyš!
Když nevěříš nyní, kdy věřit spíš?“

Tu panovník u zašlých dveří se shýb
a skutečně nemohl uslyšet líp,
jak v rozprávkách, v polibcích, v libé hře
řeč milenců sladce a bujně vře:

„Můj miláčku milý, tvou navěky jsem!
Proč odvracíš oči, ach, pohlédni sem,
hle, za dne tak vznešená princezna
se za noci pouze k tvé vládě zná!“

„Ó, princezno krásná, kéž raději jsi
tou nejchudší děvečkou z nejchudší vsi,
mně blaženství jinak by chutnalo.
Z tvé lásky mám soužení nemálo.“

„Již pochyby, miláčku, v duši své znič!
Jen pohlédni na mne, je princezna pryč!
Já nestojím o meč a korunu,
jen o lásce snívám jak o trůnu!“

„Má nejdražší, zdali tvůj líbezný cit
lze opravdu za pevný navěky mít?
Až dvorně se zadvoří, přijde vhod
mé princezně rytíř, jenž má též rod!

Hleď, zavíří voda a zabouří proud,
leč vodu, tu nespoutáš do žádných pout!

Zda jinak to nebývá s dívčím snem?
Jen bouří a víří si tam i sem!“

„Ne, nížádný z rytířů, který má rod
a dvorně se dvoří, mi nebude vhod!
Ó, miláčku milý, můj něžný cit
smíš opravdu za pevný provždy mít!

Jak s vodou to bývá i s milostným snem,
snad některý víří si onam i sem,
leč jiným zas nemůže pohnout nic.
Mou láskou též nepohne nikdy nic!“

„Ach, nevím, zda pochyby zaplašit smím,
mám, princezno, v srdci strach před čímsi zlým:
čas rozdrtí pouta i prsteny,
jež nebyly před Bohem svěceny.

Když králi se o nás dvou donese řeč,
s mým životem krvavě skoncuje meč
a pod věží v hlubinách kasemat
ty v samotě, v okovech budeš lkát.“

„Ach, pouta mé lásky, ta nezničí nic,
v nich bez obav předstoupím před boží líc,
a zrada, ta nevidí noční tmou,
můj miláčku, blaženost mou i tvou!

Pojď blíže a polib svou jedinou choť,
svůj svatební polibek vtisknout mi pojď!“
On blíže šel, tváře jí zulíbal
a ze srdce uprchl stesk i žal.

Stň v polibcích, v lásce a v půvabné hře
a v přesladkých rozprávkách vesele vře.
Král sykl a za zrádci chtěl se hnát,
leč marně bral za mříže pevných vrat.

Ret zkřivil a čekal, co nastane dál;
jak jezevčík před liščím doupětem stál.
Tu k srdcím, jež uspala sladká slast,
strach začal se poznovu zticha krást.

„Má princezno, pozor, slyš kohoutí hlas!
Já půjdu, než zazáří sluneční jas!“
„Ach, milý, tu myšlenku rychle znič:
To hlásí jen strážní, že táhnou pryč!“

„Hleď, princezno, na ranní obláčky par,
již brzičko zaplane sluneční žár!“
„To, milý, jen blýská zář létavic,
ta nepoví o cestách lásky nic!“

„Slyš, princezno, písničku vzduchem se chvěť,
to pěnkava probouzí s rozbřeskem svět!“
„Ach, miláčku, zůstaň, ta nota je
jen z milostné slavičí šalmaje!“

„Ne, půjdu, má milá, zní kohoutí hlas,
vzlét s úsvitem vánek, blýsk sluneční jas,
zpěv pěnkavy pozdravil jitřní nach.
Už půjdu! Mám v srdci tak divný strach!“

„Jdi, milý! — Ne, zůstaň! — Ne, odejdi již!
V mé hrudi je čím dál tím teskněj a tíž!

Ach, slyším tvé srdce bít zvukem zlým!
Kéž zítra se zase s ním potěším!“

„Spi sladce!“ ven vykrad se spanilý hoch,
leč hrůza! jak vykročil za temný roh,
smrt ucítil v zšeřelém sklepení!
I vydal se k bledému plameni.

Vtom skočí ti z úkrytu v jediný mžik,
v tyl vetknou mu dýku a ozve se křik:
„Chtěls, frejři, Burgundsko? Ďas tě spral!
Ne, z tebe, pse, nebude nikdy král!“

„Ó Kriste, mé duši hled' útěchy dát!“
Mdle vzdechl a v duši se rozhostil chlad.
Pak bez kněze, bez boží svátosti
duch odletěl ku branám věčnosti.

Tu v španělském princí se probudil vztek;
rty svíraje, chtivě mu do hrudi sek:
„Jak, srdce, dnes bilo jsi zvukem zlým?
Však zítra ji tebou zas potěším!“

A horoucí srdce mu vyrval, je zdvih,
vztek zkrotil a vyrazil posupný smích:
„Zde, srdce, jsi! Biješ prý zvukem zlým!
Že těší se? Zítra ji potěším!“

V té době zrak princeznin zahálí dým
a srdce jí sevře snem velice zlým:
snem o krvi na věncích z bílých stuh
a na perlách družbů, již tančí kruh.

Tak celou noc trýznil ji neklid i strach,
až s úsvitem zazářil nebeský nach:
„Kéž budoucí noci se setkám s ním!
Přiď, noci, přiď s milostným shledáním!“ —

Zas k půlnoci dozněl šum z pěšin a cest
a na nebi zaplála světélka hvězd:
leč duše, co ruší mír těchto chvil?
Ach, slyšme, zvuk dveří jej porušil!

Vtom s loučí a s rubášem vstoupil k ní pán,
šat z truchlivé smuteční barvy měl stkán
a krvavý zlomený prstýnek,
s nímž bez hlesu do prachu před ni klek.

Pak v šatu, jenž z purpuru celý byl stkán,
k ní se zlatou nádobou přistoupil pán;
vrch nádoby zdobily výkovy
a výsostné odznaky královny.

Pak v šatu, jenž ze stříbra celý byl stkán,
k ní s listem a s pečeti přistoupil pán.
Když princezně, strnulé v úděsu,
je odevzdal, odešel bez hlesu.

Jak princezna, strnulá úděsem, list,
vosk pečeti zlomivši, začala číst,
mrak slétl jí na líčka povadlá
a bez dechu na zemi upadla.

Když v srdci zas plamének života vzrost,
když opět v svém nitru sil pobrala dost,

tu vstala a zvolala: „Hejsa hej!
Teď zvesela, bando, mi k vdavkám hrej!

Hej, bando, hrej do skoku, utvořme kruh!
Krok víří, s ním věneček z bělostných stuh,
jen zvesela tančete o překot,
vy páni, vy dámy, již máte rod!

Hle, miláček vede náš taneční roj,
jen stříbrem se blyští, má nádherný kroj
a na prsou hvězdičku, rudý bod.
Hej, vzhůru, vy všichni, co máte rod!

Hej, zvesela k tanci! Jak? Není vám vhod,
že Lenardo nemá dost vznešný rod?
Můj choť je to! Nyní jsme manželé!
Nás oddali nebeští andělé!

Sem, k tanci! Proč civíte? Není vám vhod,
že Lenardo nemá dost vznešený rod?
Jak páchneš, ty čeládko s erby! Pryč!
Tvé moresy páchnou! Fuj! Táhni pryč!

Kdo vytvořil šlechtu a poddanský lid?
I prostého šlechtívá vznešený cit!
Můj šlechetný, krásný a chrabrý rek
jen slinou by po vaší pýše sek.

Hej, bando, hrej, do skoku, utvořme kruh!
Krok víří, s ním věneček z bělostných stuh!
Hop hejsasa, vzhůru, hop, hejsa hej!
Teď zvesela, bando, mi k vdavkám hrej!“

Tak hrála si tančíc, tak tančila v hrách,
stín smrti jí po čele pozvolna táh
a po chvílce splynul i s tvářemi.
Vtom bez dechu upadla na zemi.

Proud krve jí naposled zaplavil skrář;
i ke zlaté nádobě vztáhla svou dlaň
a stiskla ji, něžná a dojatá;
pak pohlédla pod víko ze zlata.

Tep srdce k ní z poháru horoucně dých, —
snad opět v něm ožil ten strašlivý hřích.
V ten okamžik zalil ji poprvé
jak prška pláč zbarvený od krve.

„Ó hoře, tys jako ta voda a proud,
ač vodu prý nespoutáš do žádných pout,
přec některou spoutat lze navěky.
Mne hoře též spoutalo navěky!“

A dříve než pohasl princeznin zrak,
než nadobro mysl jí zahalil mrak,
zas přivřela víko. Tak navždy ztich
tep srdce, jež zabily zášť a hřích.

„Jen v tobě je všechna má radost i strast!
Ach, běda! Zlá horkost mnou počíná třást!
Ach, běda! Mně na prsa kámen pad!
Ó, Ježíši, útěchy hled' mi dát!“

Zrak naposled zaplál, ret naposled vzplál
a vzápětí zabouřil královský sál:

„Je princezna mrtva!“ zní s hrůzou křik.
„Hoj, vzhůru, ať vstane náš panovník!“

Kmet zaslech ta slova. — Jak otřásla jím.
Vždyť králi je jediná dceruška vším,
je dražší mu nad žezlo, korunu
i nad všechny klenoty na trůnu.

V tu chvíli ten Španěl též překročil práh.
„Zde díky!“ a dýkou kmet po zrádci mách:
„Teď jedem tvé krve se zhojí král,
že podle jsi radil, žes v hrdlo lhal!“

Jen krví lze vyrovnat krvavý dluh!
Tvůj ukrutný zločin dnes rozsoudí Bůh!“
Mách paží a pod bleskem dýky kles,
hrot v hrudi, ten španělský podlý pes.

„Má Blandino! Lenardo! Chudáčci mí!
Snad nebe mé hříchy mi odpustit smí,
ach, nedejte, aby mě soudil Bůh,
mně, otci, teď promiňte krutý dluh!“

Leč darmo král odháněl ze srdce stín,
stín žalu, jež způsobil bezbožný čin;
i zhotovil stříbrnou truhlici,
tam uložil milostnou dvojici.

PANÍ KATKA

vyprávění zpola veselé a zpola vážné.
včetně dodatku s apologií

Všeho, co hrdlo ráčilo,
mívala paní Katka.
Žila in dulci jubilo —
užívala si, zkrátka!

Trumfla i slavné tlachaly
v umění slovních rvaček,
a těm, kdo si moc troufali,
vynadala jak špaček.

Zubatá udělá jí škrt
přes líné živobytí.
Ač zkouší uškemrat i smrt,
musí jít, není zbytí.

Cestou je slyšet Káčin hlas
až před nebeskou bránu,
jak hudrá, že jí nezbyl čas
sníst koláč z marcipánu.

Tímto zlý osud právě jí
největší ze svých ran dal:
i u nebeských veřejí
neváhá ztropit randál.

„Kdopak to,“ Adam hartusí,
„ruší klid božích kůrů?“
„Já, paní Katka, přeju si
dostat se k vašim vzhůru!“

„Jakže? Vy? Paní Zhýralá?
Vy? Paní z Daremníků?“
„Sama vím, co jsem spáchala,
plesnivý obšourníku!“

Ohlédněte se nazpátek
a podumejte kapku!
Vždyť všechno zlo má počátek
v tom vašem slavném jabku!

A proto i mně přísluší
stát u božího prahu!“
I chyt se Adam za uši
a jedna dvě byl v tahu.

Jakub se opře o kliku:
„Marš! Utíkej si k čertu!“
„Koukněte toho partyku!“
řve Káča, „já a k čertu?“

Mají to v nebi hrdinu!
Za co máš věčnost svatou?
Za to, žes na svou kozinu
nachytl bratra s tátou?“

Stařeček po tom spílání
vzal raděj do zaječí.

Zatím Lot k bráně uhání
a hrozitánsky ječí.

„Máš nejmíň práva, ožralo,
mistrovat jiným hlavu!
Však s tebou nenadělalo
nebe moc velkou slávu!

Pro švandu dětem zvečera
se namaže, až běda,
pak celou noc ten mizera
svým dcerám pokoj nedá!“

Br! Po dědkovi nezbudou
než pšouk a čpavý vánek:
Lot práskne do bot s ostudou
jak malý počuránek.

Povídá Judit: „Co to dnes
přišlo k nám za třeštídlo?“
„Má úcta! Paní z Hrdlořez
tu taky našla bydlo?“

Judit je celá zmatená.
Takové uvítání!
Tu, vida, jak se červená,
král David běží za ní.

„Co je to, ženská, za kravál,
mord sakra zatraceně!“
„Zdalipak jste tak nadával
Uriášově ženě?

Bathseba, ta vám hověla,
s tou býval jinčí kravál.
Světtem jste honil manžela
a s paničkou jste spával!“

Šalomoun křičí: „Neblázní,
holka tys asi pila!
Hleď, jeho Milost! — Bylas k ní
hrubá a neuzilá!“

„Neblázním o nic víc než vy,
jen raděj nechte hádky!
Každý to safra dobře ví,
kterak jste schráněl statky!

Sedm set ženských v kvartýru
a navíc dalších tři sta.
Namoutě! Byl jste nadmíru
světácký moralista!

A pak ta malost názorů:
být k Pánovi tak podlý
a ze dřeva i z mramoru
stavět si hloupé modly!“

„Ženská!“ — chce Jonáš získat vrch,
„soptíš jak hrdlo dračí!“
„Drž pusu! To, žes tenkrát zdrh,
ti k mudrování stačí!“

Tomáš si přidá poleno:
„Je přísloví, a sice —

vymluví ženské plemeno
tele i z jalovice!“

„Papouškuješ tu přísloví,
které je víc než hloupé,
věřit však Pánu Kristovi,
tos rozvažoval, troupe!“

Teď bude další výplata,
přichází Magdaléna!
„Má ženo, bylas ústnatá,
hned padni na kolena!

Pohlédni, ženo, na sebe!
Poklesla jsi až na dno!
Taková duše do nebe
se nedostane snadno.“

„Taková?“ Káča opáčí,
„taková, koukněme se!
Nebyla o chlup jinačí,
teď hledá dříví v lese!

Za ctnosti svého života
tu nejste dozajista!
Vás přivedla sem dobrota
milého Pána Krista.

Kéž Kristus pro svou dobrotu,
navzdory vaší zlobě,
projeví vlídnou ochotu
vzít i mne, hříšnou, k sobě!“

Apoštol Pavel vyskočí:
„Máš s nebem odzvoněno!
Se svými hříchy na oči
nám nechod, bídňá ženo!“

„Zapomeňme jich, jako rád
zapomněl dávno Pavel,
co ovcí z Ježíšových stád
podřezal kdysi Šavel!“

„Rozbijete mi brlení!“
zasáhne svatý Petr:
„Dámo, jste k nevydržení
a opravdovský metr!“

„Pomalů, pane dveřníku,
ještě znám cestu z pekla.
Nemám, jak někdo, ve zvyku,
abych se Pána zřekla.“

Tu zaslechl náš Spasitel
konc těch třesků plesků
a ihned k bráně boží šel
s andílky v zlatém lesku.

„Ó milost, milost!“ zoufalá
dušička ruce spíná.
„Dcero, tys neposlouchala
moudrého Hospodina!

Zval jsem tě do své náručí,
k hříchu ses přiklonila.

Touha žít v jeho područí
byla ti příliš milá.“

„Vím, že mou duši, Ježíši,
zajaly světské hrátky.
Dovol však, ona pospíší
zas do ovčince zpátky!

Nyní se nazpět ohlíží
a hluboce se kaje.
Pomni! I lotra na kříži
vpustil jsi do bran ráje!“

„Ženo, ty znáš mé počiny
a znáš i vůli moji.
Jest v skutcích tvých byt jediný,
který ji upokojí?“

„Není! — Leč jistě najdeš lék
pro duše plné stínů!
Dal odpuštění tatínek
i ztracenému synu!“

„Tož, zbloudilá, smíš přistoupit!
Budiž ti milost přána!
I tebe čeká věčný klid
v království tvého Pána!“

Apologie

Svatoušci, kteří dštíte zášť,
přejdem to beze slova?
Vážení, zda se pod váš plášť
i moje píseň schová?

Jen s prosbou pozvedám svůj hlas:
žádný křik pro tentokrát!
Vždyť by se tím i mnohý z vás
o pěknou švandu okrad.

Vězte, dle pravdy uvita
není má historie,
a co z ní navíc vysvítá,
nejsou mé moralie.

Zlovůli byste plísnilí?
Ale tu sotva spis má!
Morálku? Avšak není-li
až do písmene z Písma?

Soudit a trestat, v tom je čest
vás, pokryteckých lidí.
Srdce však praví: Je i trest
na ty, kdož nenávidí!

O muži chrabrém zpívám zpěv
jak chorál, zvonů zvonění.
Toho, v němž proudí chrabrá krev,
spíš zpěv než zlato odmění!
Dík Bohu, že může znít slavný zpěv,
že v písni smím oslavit chrabrou krev!

Vítr, jenž dechem jara zvlh,
od moře do Vlach zhurta vpad
a před sebou hnal mračna mlh
jak dravý vlček v patách stád.
Pak přehnal se přes pole, zplenil háj
a ledovou tříští se pokryl kraj.

Na strmých štítech roztál sníh,
do strží prudce vtrhl proud,
přival se rozlil po stráních
a veletok se počal dmout.
Už vody se korytem ženou vpřed,
a s nimi i v obrovských kusech led.

Pilíř a klenba, jak by vrost
do kvádrů kvádr ze skály,
na nich se tyčí těžký most,

na mostu domek pramalý,
dům rodiny chudého celníka:
„Pryč, celníku, přival sem proniká!“

Spousty vod už jsou v doslechu,
už vlny bijí o stěny.
Vyskočí celník na střechu
a volá celý zděšený:
„Ó, laskavý Ježíši, retuj nás!
Jsem ztracen, v tom víru si zlámu vaz!“

Břehy se bortí mžik co mžik
a zem se řítí po spádu.
Pod první pilíř přival vnik,
už podmílá ho v základu,
už vírem a vichřicí proniká
křik dětí i ženy a celníka.

Břehy se bortí blíž a blíž
a zem se řítí po spádu.
Za sloupem sloup se chví a již
hroutí se, drcen v základu;
proud blíží se k domku! Jak prchá čas!
„Ó milost, ó Ježíši, zachraň nás!“

Nad řekou zástup lidu je,
zevluje na most ze stráně,
rukama s křikem lomcuje,
nikdo se nemá k záchraně.
Snad nadarmo vichřicí proniká
křik dětí i ženy a celníka.

Zazní už k slávě muže zpěv
jak chorál, zvonů zvonění?
Poví, v kom bije chrabrá krev?
Zda ho svou chválou odmění?
Proud blíží se k domku! Jak prchá čas!
„Přiď, předobry muži, přiď, zachraň nás!“

Hle, prudce oře pohání
ke břehu milost hraběcí.
S čím jede? S měšcem na dlani,
plným, až hrozí přetéci.
„Dvě stovky, a poctivé zlatáky,
dám tomu, kdo spasí ty chudáky!“

Je chrabrá milost hraběcí?
Jak na to odpoví můj zpěv?
Od chvály nechci utéci,
ale znám udatnější krev!
Přiď, udatný muži, ach, dojde včas!
Most řítí se do chřtánu strašných zkáz!

Výš a výš spousta dosahá,
víc a víc vítr proniká,
hloub a hloub klesá odvaha:
přiď, muži, zachraň celníka!
Vtom kamenný oblouk se do vod zhoup,
vtom praskl a zhroutil se mostní sloup.

Vzhůru dlaň s váčkem hrabě vztáh:
„Hej, hola, rychle, s kuráží!“
lidé však stojí, v duši strach,

a pomoci se nesnaží:
dál nadarmo skrze proud proniká
křik dětí i ženy a celníka.

Tu zčistajasna přichvátá
ke břehu sedlák o holi,
košile samá záplata,
leč vévodí všem v okolí.
Jak zaslechne hraběte, zastaví
a pohlédne do strašné záplavy.

A při Kristově spasení
zachránce statečně jak lev
s loďkou se vydá k stavení
přes vlny, vichr, vír a řev.
Leč všechny je najednou malý prám,
žel, nemůže dopravit k tišinám.

Tak třikrát přes proud, vír a řev
veslovat k domku nelení,
a třikrát hrůzy přetrpěv,
zachrání lidi v stavení.
Když naposled u břehu zastaví,
změť rozvalin pohltní záplavy.

Kdo z nich byl chrabrý, ví to zpěv?
Kde najít pravé znamení?
Náš sedlák v sázku dal svou krev:
svedlo ho zlaté mámení?
Vždyť, neslíbit hrabě své dukáty,
pak možná by nebyl tak srdnatý!

„Nu!“ volá hrabě, „zde si vem,
příteli, za svou statečnost!“
Dobroty hrabě v srdci svém
má, přísám bohu! víc než dost.
Leč slyšte, jak mocně a vznešeně
zní srdce v té sedlácké haleně!

„Můj život není na prodej!
Jsem chudý, mám však z čeho žít.
Celníkovi své zlato dej,
hleď, v troskách leží jeho byt!“
Tak promluviv mile a zvesela,
 pryč dal se, až zmizel jim docela.

O muži chrabrém zpívám zpěv
jak chorál, zvonů zvonění!
Toho, v němž buší chrabrá krev,
spíš zpěv než zlato odmění.
Dík Bohu, že zazpívat mohu zpěv,
jenž navěky oslaví chrabrou krev!

RYTÍŘ A JEHO MILÁ

Pan rytíř sedlá, bude řež!
Už na koni se blýská spěž,
dívka se tiskne k líčku:
„Buď zdrav, můj milovníčku,
buď zdrav, kéž vyhraješ!

Vrať se zas! Pouta domova
předčí i pouta zlatová,
jsou nad hedvábné svazky!
Nám utká pouto lásky
pravice knězova!“

„Ho ho, i když se vrátím zas,
nečekej, hloupá, rajský čas!
Rád zpil jsem se tvou láskou,
ale nač svazky s kráskou?
To je mi divný špás!“

„Ach, vida ho! Ač zpil se rád,
ač do srdéčka se mi vkrad,
před knězem nepoklekne!
To vůbec není pěkné,
nevinné dívce lhát!“

„Ho ho! Jak hloupá zmýlená!
Bylas jak čerstvá ozvěna!
Tlouk jsem a na to tata
povolila mi vrata,
nebyla zavřena!“

„Ach, ty máš pěkné zásady!
A pročs mě štípal do brady?
Děvčeti strhne věnec,
pak se jí, nemodlenec,
vysměje za zády!“

„Ho ho! Já jednou v štěpnici
natrefil krotkou pěnici.
Nenastražit své sítě,
moh jsem se okamžitě
rozumu odřít!“

Odskočí rytíř hoplala,
nakrouť knírek ólala,
zmizne a krajem světem
zní ještě za děvčetem
výsměšné tralala.

Ach, želet, holka, netřeba!
Víš, mnohý rytíř, dareba,
na vandru ručku vine
hned k té a hned zas jiné
v náručí kolébá.

DCERA FARÁŘE Z HOLOUBÍ

Je v Holoubí za farou zelený sad:
jak blouznivě bouří tam v noci!
Sten, šelest a šumot, jenž probouzí strach,
lká, chvěje se, chroptí a chramostí v tmách
jak holoubek v sokolí moci.

Zář plaménku bliká tam na žabí tůň
a smutně se blýská a leskne.
Tam pole je pusté, tam nevzejde list,
ba ani déšť nepadne do oněch míst,
jen poryvy, děsné a teskné. —

Kněz na faře v Holoubí dcerušku měl,
tak čistou jak holoubek bílý,
tak mladou a půvabnou, nad všechen skvost,
že na faře s dárečkem nejeden host
byl o ruku prosit co chvíli.

A naproti za řekou výše a výš
se vypínal na vrchu skály
hrad hledící na ves a údolní klid:
jak z křišťálu okna, jak z pružiny štít,
jak ze stříbra kamenné valy.

Tam probíjel rytíř pan Sokol svůj čas,
měl habaděj peněz a pletek.
I děvčeti do oka zářící hrad
a do srdce kavalír na oři pad,
jak blýskal, pln loveckých cetek.

On sepsal jí na bílý hedvábný list —
list se zlatou ořízkou, — psaní
a potom svůj kontrfaj, slunce a smích,
skryl v srdéčku z perliček bílých jak sních
a s prsténkem poslal je za ní.

„Už hosty a návštěvy z hlavičky pusť,
už nedbej víc námluv těch pánů!
Vždyť v přepychu, Růženko, mohla bys kvést!
Jak povídám, tebe mít, byla by čest
i pro pána dědičných lánů.

Já chtěl bych ti říci moc důvěrnou věc,
pár slovíček tajně a kradí.
Tvou upřímnou odpověď slyšel bych rád,
chci nablízku, děvčátko, za noci stát,
měj kuráž, strach prachšpatně radí!

Až z temnoty ozve se křepelčin hlas
tam při sadu, při vašem, farním,
až zaslechneš milostný slavičí zpěv,
až touhou jak šalmaj ti rozbouří krev,
přijď, neváhej, nerad čas marním!“

Pak přikrad se, zachumlán v kápi a plášť.
To dvanáctá byla již blízká.
Tmou přikrad se, pod rouchem ukrytou zbroj,
tak zlehka a zticha jak obláček roj,
a kůrkami utišil psiska.

Už v pšenici ozval se křepelčin hlas
tam za brankou — míním tou farní,
už zazněl i milostný slavičí zpěv
jak šalmaj, až touhami vzplanula krev,
a rytíř? Čas pramálo marní!

Ten uměl se v přívalu rozkošných slov
skrz ouška až do srdce vkrásti!
Ach, zmámené srdce, to podlehne hned!
Dál vábil a přemlouval. Nevinný květ
chtěl polapit v nástrahách slasti.

I přísahal slavně, že budou vždy stát
bok po boku v štěstí i smutku.
Ač silou se bránila, silou ji strh
a v slibech se odvážil na samý vrch:
„Žal nesmíš mít ze svého skutku!“

Pak do temných, mlčících křovin ji vtáh,
kde rozséval hrášek své vůně.
Tam zatlouklo srdce, tam zachvěl se dech,
tam nevinnost náhle blesk rozkoše sžeh
a smetl ji do vroucí tůně.

Když po čase vonící hrášek už vzrost
a opadlo růžové kvítí,
tu dívka si nařiká více a víc,
zle bledne a uvadá červená líc,
mdle, neživě oči jí svítí.

Když za sadem povyroste hrachový lán
a zvolna se nalily lusky,
když třešně a jahody napojil žár,
tu počaly obrysy měnit svůj tvar
a dívce byl živůtek úzký.

Když na polích cinkl a zasvištěl srp,
cos pod srdcem nedá jí klidu.
Když severák přilétl do holých luk
a v strniscích ozval se hvízdavý zvuk,
už nemůže zakrýt svou bídu.

A pantatík, drsný a obhroublý chlap,
zle vyčítat počne své růži:
„Co? Kolébkou končí tvůj frejčířský chtíč?
Hned z očí, ty hříšnice, klid se mi pryč!
Běž na pelech k vlastnímu muži!“

Chyt kadeř své dcery, a stočiv ji v pěst,
bil nebohou řemeny knuty,
bil stále, byť strašně zněl nářek a stesk,
bil stále, byť po chvílce v kůži se lesk
šrám krvavě temný a krutý.

Pak vyhnal ji do nočních vichrů a spoust.
Stín ztrápené dívky zmizel
v tmách trnitých, příkrých a neschůdných skal;
tím srázem až k hradu šla dále a dál,
šla milému sdělit svou svízel.

„Ach, běda, ach, běda, proč vůle tvá dřív
mě matkou než chotí mít chtěla?
Má hanba, můj úděl — jen pohlédni naň!
Hleď, jakou jsem za lásku splatila daň!
Hleď na rány zbitého těla!“

A zoufale tiskne se na jeho hrud,
pláč překáží hořkému slovu:
„Ó, naprav, cos natropil nedobrou lstí!
Tys naložil špatně s mou panenskou ctí,
ach, učiň, ať získám ji znovu!“

„Však, blázínku, dostane starý svůj díl,
má nejhlubší účast v tvém bolu!
Zde vyčkej a pěkně se v poklidu bav,
teď šetřit chci s veškerou péčí tvůj stav,
pak všecičko proberem spolu.“

„Což mohu zde přes všechnu péči a klid
čest získat já nebohá znovu?
Když dříve ses odprisáh jako můj choť,
tož veřejně za knězem do chrámu pojď
a před svědky dostát hleď slovu!“

„Ho, blázínku, nikdy jsem neřikal přec,
že tebe chci za svoji ženu!
Jen rovný se k rovnému hodí. A pak:
já po předcích podědil šlechtický znak!
Ta pohana rodnému jménu!

Můj blázínku, myslím to zrovna jak dřív:
tys navěky klenot mé lásky!
Což — snad by můj lovčí byl pro dívčin vkus?
Já přidám vám ze zlata pořádný kus
a budem zas provádět špásy!“

„Ty hanebný zrádče! Kéž soudil tě Pán
a satan se po tobě sápal!
Že pohanit mohla bych šlechtický znak?
Proč, bídáku, láska má byla ti pak
dost příhodná pro mrzký zápal?“

Jdi, přiveď si do domu hraběcí choť!
Však bezpečně mele mlýn boží!
Pán řídí a spravuje veškeren řád
a jednou se bude tvůj pacholek smát
všem šlechtickým znakům v tvém loži!

Pak poznáš, ty zrádče, jak strašlivé je,
když ztratíš čest, štěstí a krásu!
Pak snadno už pro kulku najdeš si cíl,
pak o tvrdý mramor si roztříštíš týl,
pak, padouchu, potáhneš k ďasů!“

Tu najednou vzchopí se, potlačí pláč
a zoufalá běží a běží.
Jde trním a hlozím, tvář jediný šrám,
jde bahnem a blaty, vstříc hrůze a tmám,
jde s bloudící myslí, jde stěží.

„Kde, laskavý Bože, kde naleznout cíl
své nešťastné pozemské pouti?“
a klopytá, ta tam je pýcha i smích,
až dorazí do farních keřů a lích:
tam ztrápená duše se zhroutí.

A zkřehlá se doplazí pod onen keř,
kde ztratila kdysi své štěstí.
Teď, na dosah smrti, zas vidí jak v snách
své lože, jež pokrývá sněhový prach
a chrastící listí a klestí.

Tam v bolestech dívce se narodí hoch,
když poklesla zmučená, v mlázi.
Leč jakmile přejde ji porodní křeč
tu uchopí jehlici ostrou jak meč, —
a do srdce chlapci ji vrazí!

A teprv když uvidí před sebou krev,
dá doznít své blouznivé muce.
Strach ovane dívku jak ledový stín:
„Ó, Kriste, já spáchala strašlivý čin!“
a drásá si bělostné ruce.

Pak holýma rukama vyhloubí hrob,
hrob u tůně na kraji pole:
„Už, chudáčku, v náruči Pánově spíš!
Zde navždy máš před zlem a úsměšky skrýš!
Mne rozsápeu krkavci v kole.“

Tot plamének svítící na žabí tůň.
Jak smutně se blýská a leskne!
Tot jalový úhor, tam nevzejde list,
ba ani déšť nepadne do oněch míst,
jen poryvý děsné a teskné.

Vrch Krkavec za sadem vysoko ční
a umrlec vpletený v kole
hrob vidí, jak dívá se z krvavých skob
tři pídě má zděli ten maličký hrob.
To ona zří na okraj pole.

Vrch Krkavec oživně každičkou noc,
to mihne se umrlec v kole,
pak spatřit lze dole tu sinalou tvář,
jak marně se pokouší uhasit zář
tam u tůně na kraji pole.

Já povím vám špásovnou pohádku, kterak
byl jeden pan císař — ten císař byl čtverák —
a opat, co vysoko nosíval nos:
měl ovčáka, který byl nad pána kos.

A častokrát v žáru i v mrazíku špatně
spí císař pán s kyrysem v chatrném plátně
a po ránu hladový opouští stan.
Tam častokrát nemá čím svlažit svůj chřtán.

Líp umí se točit náš beránek boží:
je čipera u stolu, zrovna tak v loži,
jak úplněk hubu má, veležrout mnich,
tři chlapi mu nestačí obejmout břich.

A skrze to císař má v žaludku popa.
On jednou si jede, s ním vojáků kopa,
v čas žáru, jenž v létě se na zemi snes:
vtom před klášter vychází řečený kněz.

Ha! napadne císaře, přišla má chvíle!
a pozdraví převora rádoby mile:
„Zdar, Ježíšův sluho! Jak soudím z tvých úst,
jde výtečně k duhu i zdrávas i půst!

Ty často prý nucen jsi chytati lelky.
Tak proslulý člověk, tak moudrý, tak velký!
Prý trávu růst slyšíš! Snad uvítáš rád,
že hodlám ti výtečnou prácičku dát!

Tvá pusinka není přec nikterak ouzká!
Ať pěkně tři důvtipné oříšky louská!
Tři měsíce dávám ti lhůtu, ne víc,
pak přijdeš mi na všechny odpověď říci!

Zde první: když řídím svou nejvyšší radu,
jsa na trůně usazen, v šatu dle řádu,
jak velikou cenu já sakumprask mám?
To musíš už, hádači, uhádnout sám!

K té druhé mi povíš, až přijdeš zas ke mně,
jak dlouho bych cvailem jel okolo země.
Však na chloupek přesně mi vypočti čas!
To rozlousknout jistě je pro tebe špás.

K té třetí, mé slovatné církevní kníže,
máš vyzkoumat, jaká mě myšlenka hryže.
Když řeknu, žes uhod, ty důkazem stvrď,
že není v ní pravdivá jediná mrť!

Jak nebudeš vědět si s řešením rady,
máš spočteny časy své převorské vlády;
pak na oslu poženeš přes lán a hvozd,
vzad čelem a za uzdu budeš mít chvost!

Pak císař bod koně a se smíchem zmizel.
Ach! Na pana opata padla zlá svízel.

I hrdlořez, pohnaný před soudní dvůr,
měl dojistá v zoufalé duši míň chmur.

On od jedné, dvou, tří, čtyř fakult chce zdání
a u jedné, dvou, tří, čtyř rozumy shání.
Však doktor co doktor, ač prebendy práv,
je bohužel z každé té otázky paf.

Svět zdál se mu nadmíru krutý a bídný;
tak pomalu plynuly noci, dny, týdny,
dny, měsíce, týdny. Vše, zdá se, je fuč,
už před zraky vidí jen brčál a žluč.

Jak Werther pln tesknice do pustin zalez
a bloudil pak přes hory, doly a prales.
Tak potkal ho jedenkrát uprostřed skal
náš ovčák Jan Bendix, jenž tamtudy hnal.

„Ach, Jemnosti,“ povídá, „copak vás vrtká?
Vy chudnete, blednete, vždyť jste jak smrtka!
Ó jejdánku, už jste se dočista scvrk,
vás potkalo trápení, na to dám krk.“

„Ba, Jeníku Bendixi, chystá se cosi,
náš císař mi pořádně prohání šosy.
Tak tvrdé tři oříšky louská můj chrup,
že sotva by takové Belzebub slup.“

Zde první: když císař pán řídí svou radu,
jsa na trůně usazen, v šatu dle řádu,
jak velkou má cenu, on, zeměpán sám
i s ornátem k tomu? To vyzkoumat mám.

V té druhé se s dotazem obrátil ke mně,
jak rychle by cvalem jel okolo země?
Teď na chlup mu přesně mám spočítat čas.
To rozlousknout, myslí, je pro mne jen špás.

K té třetí já, nehodné církevní kníže,
mám uhodnout, jaká ho myšlenka hryže.
Pak — vece mi — opate, dokaž a stvrď,
že není v ní pravdivá jediná mrt.

A kdybych si nevěděl s řešením rady,
hned spočte mi chvíle mé prelátské vlády;
pak na oslu hnal by mě přes lán a hvozd
vzad čelem a za uzdu měl bych jen chvost.“

„Nic více?“ a Jeník hned radostí plane:
„To spravím. A nevěste hlavu, můj pane!
Jen půjčte mi kapuci, kutnu a kříž,
tak všechny tři oříšky rozlouskám spíš.

Ač nikdá jsem nečítal z latinské knížky,
vím dobře, jak lapat a prohánět lišky.
Co, mudrci, nekoupíš za zlatý groš,
nu, toho mám po mémě pořádný koš.“

Jak čiperné kůzle si poskočil opat,
plášť, kapuci, křížek a krejzlíček popad
a v převorské nádheře šupity hned
už poselák Jeníka k císaři ved.

Tam řídil sám panovník nejvyšší radu,
plál trůn a s ním ornát i žezlo dle řádu.

„Teď pověz, jak velikou cenu já sám
dle váhy a úvahy sakumprask mám!“

„Když za třicet stříbrných prodali Krista,
pak mluvte, jak chcete, já říkám vám z místa,
že za dvacet devět vás koupím, ne dráž,
neb nejste, jak uznáte, Spasitel náš!“

„Hm,“ opáčí císař, „to nejsou jen šplechty,
spíš ohlávka na pýchu krále a šlechty.
Já nevěděl doposud, na moji čest,
jak laciná hlava smí korunu nést!“

Tož s počty a propočty přístup teď ke mně!
Jak dlouho bych cvalem jel okolo země?
Však na chlup se přesně chci dovědět čas!
To rozlousknout arci je pro tebe špás!“

„Nu, kdybyste vyrazil za sluncem k ránu
tak rychle jako ono a na stejnou stranu,
já přísahám při šatu, při kříži svém,
že do zítřka musíte obcválat zem!“

„Ha!“ směje se císař, „nu, to se mi líbí!
Své koně cpeš obrokem řečeným ‚kdyby‘.
Kdo vymyslel ‚kdyby‘, ten jistě byl živ
i z toho, že zlato si vyrobil z plív.

Než, pokračuj! Poslední otázka je tu.
Když nepovíš, neujdeš oslímu hřbetu.
Chci důkaz, že myslím si úplnou lež,
a se svými ‚kdyby‘ už do padous běž!“

„Pán myslí, že s havelským knězem se baví!“
„To všechno je na puntík podle mé hlavy!“
„Ne, se sluhou mluvíte! Řekl jste žvást!
Jsem Bendix, co ovečky chodívá pást!“

„Ty nejsi náš havelský opat? Ten pravý?“
křik, jako by zrovna spad z nebeské slávy,
leč na rtech už s údivem soupeřil šprým,
„nu, dobrá, snad nejsi, leč staneš se jím!

Teď čeká tě léno a prsten i berla.
Pan opat ať na oslu světem se kverlá
a přemýšlí, kde by co *quid iuris* chyt,
vždyť chce-li mít úrodu, musí i sít.“

„K té věci vám, císaři, neradím věru.
Vždyť v počtech se nevyznám, nezvyk jsem peru,
a neznám ty rozumy z latinských knih.
Co zameškal Jeník, Jan těžko by stih!“

„Ach, Jeníku Bendixi, to je mi líto!
Co přeješ si jiného, vyplním ti to!
Mne těší ty švandičky, kteréš tu řek,
ať potěší tebe můj mocnářský vděk!“

„Já netoužím, pane, mít hory a doly,
kež císař jen k jediné milosti svolí,
kež patří mi za všechno jediná mzda:
ať Výsost se represí na pána vzdá!“

„Ha bravo! Jak vidím, ty, chlapče, máš jistě
svou hlavu a srdce též na pravém místě.

Nuž dobrá! Necht pardon je opatu dán,
leč napříště glejtem je vázán tvůj pán.

V tom řečeném glejtu pan převor se žádá,
ať nepase Bendix už havelská stáda.
Těž příkaz mu dávám, ať vším, co kdy sníš,
tě do smrti obmýšlí havelská spíž!“

Je Magdalis bez chleba; poslední kus
teď polyká v hoři a pláči;
ach, vdovy, ty prožijí mnohem víc hrůz,
než bohatí pochopit stačí.

„Mne čeká jen bída! Co na světě mám?
V mé spíži již drobínky není!
Ach, běda, ach, běda! Je navždy ta tam
má kravička, jediné jmění!“

Hle, s líbezným zvoněním stádečko z lích
se syté již navrací zpátky;
leč za chvílku sladký zvuk rolniček ztich:
jen minul se s jejími vrátky.

Jak dětátko, kterému krutý čas vzal
prs mamčin z hladových rtíků,
tak s příchodem noci jí přemáhá žal,
louč uhaší přívalem vzlyků.

Pak do chudé postýlky odejde spát
a srdce již opouští víra;
jen zármutek místo ní do duše vpad
a údy zlá zimnice svírá.

Leč horečný spánek jí nedodá sil,
ach, tma je tak těžká a děsná!
Zvon z věže až do srdce jako by bil,
tak děsí a budí ji ze sna.

Když zrána roh pastýřův ozve se z lích,
zas počne lkát nad hroznou ranou:
„Kéž raděj už nikdy víc nevstala bych!“
a slzy jí na polštář kanou.

Když dřívě roh vítával radostný den,
dík vzdávala našemu Pánu,
teď na Otce ubohých dětí a žen
dští s reptáním hněvy a hanu.

Slyš! Najednou ozve se důvěrný hlas!
Až úlekem dech se jí ztají!
Až do morku kostí jí projede mráz:
to zaznělo bučení v stáji!

„Ó, nebesa, odvrátte ode mne hněv!
Vím, pochybám přála jsem sluchu!“
Tak hrozí se, myslíc, že zvedl se řev
sta mstících a běsnících duchů.

Leč po chvílce nakrátko nastane klid
a ozvěna v dálce se ztiší.
Vtom známý zvuk začne zas, podruhé znít,
zas bučení ve stáji slyší.

„Ó, předobré nebe, svou láskou mě chraň
a spoutej tu čeládku draků!“

a podušku tiskne si na svoji skrář:
strach zbavil ji sluchu i zraku.

A zatímco chladný pot řine se z ní
a v srdci jak v kotli jí duní,
tu třetí, zas jasnější bučení zní
hned za lůžkem v síňce, až u ní.

I vyskočí z postýlky, na duši děs,
a okenic jizby se chopí.
Tu spatří, že na zemi den se již snes
a po noci není už stopy.

Hned křížem se požehná, zkrotí svůj strach:
„Ó, Pane, teď při mně stůj! Amen!“
Jde do stáje, srdnatě překročí práh,
jde, na rtech Bůh, všemoci pramen.

Tam kravička u žlabu stojí, ten div!
Je bílá a lesklá jak ze skla,
i čelo se stříbří. Kam pohlédnout dřív?
Až údivem závorou třeskla.

Vtom jako by zavoněl požatý lán:
to v ohrádce krmení čeká,
a vedle ní sněhově bělostný džbán:
jen vzít ho a nadojit mléka!

Kol rohů pak ozdobně sepsaný list
pan Kdosi se rozhodl vplésti:
„To sousedce Magdalis do těchto míst
jsem přivedl pro její štěstí.“ — —

Tys, Bože, dal poznat mu hlubiny hrůz,
kde ubozí lkají a pláčí.
Ty dal jsi mu z bochníku silnější kus,
než jediný člověk sníst stačí.

A teď jsi mě, básníka, nad zástup zdvih
a kázals mi zpívat, ó, Pane,
mé prostinké verše a oslavit v nich
to srdce, jež dobrotou plane.

Mně vyprávěl zednář ten podivný děj,
leč jméno, to smlčel jak kámen.
Já prosím tě, Bože, vše nejlepší přej
té šlechetné bytosti. Amen!

Kdo rád má pouze svou milenku,
jen po tenku
lpí na ruchu dvorského bydla.
Pan maršálek z Holmu byl dvoření syt,
i vstíпил své dámě, že lépe je žít
v zdech tichého panského sídla.

Jak snadno maršálek čelí tmám!
On sem i tam
vždy cválá, když mlžina padne;
dům dostihne k ránu, když kokrhá kur,
pak nazpátek do služby volá zas dvůr:
čas nasytit teřichy hladné.

Pln touhy maršálek po pláni
vpřed uhání,
jsa pohroužen v šedavé páře:
Hop, hřebečku, bez lelků střelhibitě dnes
mě k hnízdečku štěstí a rozkoše nes,
ať přikvapím časněj než záře!

Už vidí záměček nablízku
a v ohnisku
skel okének hvězdičku ranní.

Měj strpení, slunce, ať nevzbudíš den,
dřív nežli má nejdražší dosní svůj sen,
ach, varuj se posvítit na ni!

Pak stanul v zámecké oboře;
dál bez oře,
ježž přivázal k blízkému stromu,
šel k ukryté brance; jak překročil práh,
tu ocit se v síňce, kde doufal, že v snách
zas najde svou vládkyni domu.

Jak přijde po špičkách před lože,
ach, rozbože!
děs ve chvíli smysly mu zmámí:
je v komůrce pusto, je v posteli stín!
Ach, Pane, v kom uzrál ten loupežný čin,
kdo mocí se dotkl mé dámy?

Hned vzkřik a nemysle na oddech
hnal po schodech
i po chodbách od sálu k sálu:
leč na jeho hlahol se neozve nic,
až klenutí sklepa mu přinese vstříc
hlas živáčka, tonoucí v žalu.

To úpěl kastelán v temnici.
Sám — sloužící
již uprchli před zlobou pána.
„Mluv rychle, kdo vsadil tě do hrozných pout,
kdo určil ti, hlupáku, podzemní kout,
proč byla ti železa dána?“

„Můj vládče, pouze díky proradě,
jak nasnadě,
pan ze Steinu prchl tak hladce.
On unesl dámu, když nadešel klid
a vaše dva čacké psy rozhod se vzít
též s sebou ten hanebný zrádce.“

Až v ledví zachvěl se maršálek;
blýsk do dalek
hrot šavličky, jasný a nahý.
Proud nadávek zaplavil zámecké zdi,
Holm popadl oře a po stopě lsti
hnal přes pole, meze a svahy.

Pruh v rose luhů a kapradí
mu vyzradí
směr, kterým ten dareba utek.
„Ach, vytrvej, hřebečku, poskoč si vpřed!
Jen vytrvej, vydrž ten zběsilý let,
sic znectí mě hanebný skutek!

Hej, rychle, než se to doví svět,
teď cválej vpřed,
dnes naposled k cíli mě dovez!
Pak nechám tě do smrti v maštali stát,
tam snesu ti všechno, co jídáš tak rád:
i seno i zlatavý oves.

Kůň tryskem kupředu vyrazí;
hup! od mláží
se orosí jezdcovy škorně.

A kdykoli křikl či do slabin tal,
oř dvojnásob zrychlil svůj divoký cval
a zafuněl dvojnásob vzdorně.

A ejhle, přicválav pod horu,
zří k obzoru:
tam fafrnoch v září se blýská.
Když dorazil bezmála na samý vrch,
tu veselý štěkot se ve stráni strh;
vstříc běží mu jeho dvě psiska.

„Hoj, bídný ničemo, zastav už,
to volá muž,
ten, pro něž si vysloužíš peklo!
Kéž pozře tě na místě ohnivý chřtán!
Pse, věčně buď napospas plameni dán,
už aby tvé tělo se peklo!“

Leč zná pán ze Steinu víc než dost
svou statečnost,
své rameno pevnější kovu.
I stočí se, komoně obrátí v bok,
hrud vypne, ať uhlídá divoký sok,
jak staví se k zpupnému slovu.

Pan Stein meč popadne do pěsti,
již zachřestí
spěž obou, jak ssedají s koní.
Tu v bouři se rozpoutá úporný boj:
už u nohou obou se obrovský roj
hrud, prachu a kaménků honí.

K zlé řeži žene je tygří hněv,
už pot i krev
jim pokrývá krunýř a hledí.
Však nadarmo každý, byť krutá je seč,
být sebevíc svistí a míhá se meč,
v prach soupeře povalit hledí.

Když začas únava znenáhla
v boj zasáhla,
pan rytíř děl, dýchaje stěží:
„Nu, kdyby ctný maršálek povolný byl,
my můžem si pohovět několik chvil,
já svěřím vám, o co mi běží!“

Svou šavli maršálek chutě zchlíp.
Chtěl slyšet líp,
oč pánovi ze Steinu běží:
„Nač, maršálku, do krve kůži si dřem?
Oč lépe by slušela smlouva nám třem!
Tou spravíme více než řeží!“

Ač rvem se jako dva berani,
zda uznání
kdy vítězi vzejde z té krve?
Ať rozhodne slečnina návist i chuť!
Ten, koho si zvolí, nu, toho si buď;
toť moudřejší, přísám, než prve!“

To bylo maršálku příjemné.
„Vždyť jistě mne,“
tak rozjímal, „zvolit si hodlá!“

Já nikdy své dámě jsem neodřek zbla.
Mou oddanost nezkalil stíneček zla
a jediná větička podlá!

Mě nechítí?“ přenežně přemítá,
„když dosyta
si brala z mé milostné číše?“ —
Ach, věrní! Vám na srdce budu vždy klást:
nic nedejte na známý hlupácký žvást,
že starší kov nezrezne spíše!

Jak ráda slečinka na koni
se přikloní
k té smlouvě, již rytíř si žádá!
Když slyší, že volit smí onak či tak,
hned k junkeru ze Steinu obrátí zrak.
Pfuj, zmije! Jak hanebná zrada!

Pfuj! S jakou lehkostí odjela,
že docela
nic svědomí nevzdechlo k tomu!
Holm na místě strnul co kámen a sloup,
jen pokrřivil ústa, jen očima loup,
jak ohlušen úderem hromu.

A zvolna mátožný, sinavý
mdle do trávy
k svým hafanům přilehne blíže.
Ta přátelská dvojice statečných dog
hned k bradě se lísá a krvavý mok
z ran s oddanou věrností líže.

Co chvíle v žilách zas kolotá
tep života

i oko zas k nebesům patří.

A jakmile v těle se probudí duch,
s psy začne se hýčkat, jak s přáteli druh,
jak byli by skuteční bratři.

Psí věrnost dodá mu posily,
již, zmužilý,

je k odjezdu připraven zpola.

Leč právě, když slídníky pobídne v hon,
a do koňských třmenů se vzepře sám on,
slyš! kdosi naň zdaleka volá.

Hle! Skokem na vrance zpěněné
se přižene

pán ze Steinu, dýchaje stěží:

„Hej, maršálku, zastavte na malý mžik!
Nám určitý háček v té úmluvě vznik,
mně o jednu maličkost běží!

Ta dáma, které jsem rytířem,
si v srdci svém

moc o vaše oba psy stojí.

Teď s vámi chci o ně zde jednání vést,
když nedáte po dobrém, nutí mě čest
stát na smrt a na život v boji.“

Meč v pochvě, naslouchá ledový
Holm Steinovi.

Vždyť o vrchol drzosti běží!

„Nač kůži si odírat v souboji zlém?
Oč lépe by slušela smlouva nám třem,
tou srovnáme více než řeží!

Nač rvát se jako dva berani?

Zda uznání

kdy vítězi vzejde z té krve?

Ať rozhodne raděj psí návist i chuť,
s kým dvojice půjde, nu, toho si buď!
Toť moudřejší, přísám, než prve.“

Stein osten jako když nevidí

a jen si dí:

„Nu, tohle se přesnadno spraví!“

a začne je vábit, hned našpulí pysk,
jak vábí, tak přemýšlí, kterak by stisk
v svých náhubcích obě psí hlavy.

Hned luskne, dotkne se kolena,
a zejména

se střeží být v nejmenším hrubý.

Leč nadarmo láká je nejsladší mzdou;
přec rytíře nechají, k Holmovi jdou
a na Steina vycení zuby.

Do našeho výboru z Bürgerových balad byly pojaty jen ty básně, které jsou podle našeho názoru nejvýraznější, v nichž se básníkův přínos projevuje nejsilněji a nejtrvaleji. Stranou zůstaly skladby, jež jsou přímou, byť silně aktualizovanou a básnický suverénní obdobou balad Percyho sbírky (např. *Der Bruder Graurock und die Pilgerin*, *Die Entführung*, *Graf Walter*). K jistému omezení vedl i zřetel k tomu, aby se výbor nerozrostl do přílišných, čtenářsky neúnosných rozměrů.

Strana

- 27 — *Nová světská píseň z Horních Němec*... Báseň vznikla v l. 1771—1777. Redaktor gotinského Almanachu Boie si ji netroufal zařadit, vyšla tedy separátně. Parodické zpracování antické látky je příznačné pro jarmareční píseň (řecká pověst o Evropě, kterou bůh Zeus v podobě býka unese na Krétu a zplodí s ní budoucího krále Minoa). Forma jarmareční písně slouží tu jako zbraň satiry nejen proti dvorské společnosti, ale i proti autorovým literárním odpůrcům, zejména z řad nesmířitelných osvícenců. I v jazyce využívá autor charakteristických prvků jarmarečného zpěvu (archaické výrazy, lidová a všelijak pitoreskní slova, cizí obraty, zejména latinské, jimiž je charakterizován i fingovaný autor).
- 29 — *Cacatum non est pictum!* — (lat.) Srát není totéž co malovat.
- 33 — *v básniče Nasonově* — v Ovidiově Umění milovati.
Chère enfant (franc.) — Drahé dítě.
- 36 — *Per dio* (ital.) — Přísámbůh.
Ma foi (franc.) — Na mou věru.
- 40 — *Pan hrabě lapka* (*Der Raubgraf*). Báseň vznikla r. 1773. Látka je vzata z lidové pověsti z Harcu, má historické jádro ze 14. století a víže se k hradu Regenstein. I zde je využito stylu jarmarečnických zpěvů.

- 45 — *Pan Sansfaçonek* (podle franc.) — z francouzského *sans façon*, tj. bez okolků. Slovo bylo přezdívkou francouzských pachtýřů a výběrčích daní, kteří byli v pruských službách.
- 46 — *Sen ubohé Zuzky* (*Des armen Suschen Traum*). Vzniklo r. 1773. Bürger sám tuto báseň považoval za jednu ze svých ryzích lyrických „romanců“.
- 48 — *Lenora*. Autor psal tuto báseň od dubna do srpna 1773, vyšla v Gotinském almanachu na r. 1774. Její látkové prameny byly hojně zkoumány, souvisí s celou širokou oblastí indoevropských pověstí, objevuje se ovšem i u Slovanů. Prvotní impuls pro Bürgera však byla dolnoněmecká píseň, kterou slyšel od kteréhosi selského děvčete a z níž si zapamatoval jen útržky. *patálie u Prahy* — jedna z bitev sedmileté války; 6. května 1757 v ní zvítězil Bedřich II. nad vojsky Marie Terezie.
- 58 — *Divoký lovec* (*Der wilde Jäger*). Báseň byla projektována hned po Lenoře r. 1773, dokončena však až r. 1778, vyšla v Gotinském almanachu r. 1786. Pověst o šlechtickém tyranovi a jeho prokletí znal autor už z domova. Podobně jako v Lenoře i zde položil důraz na zvukovou stránku, která doslova nese dynamiku děje.
- 67 — *Ženy z Weinsbergu* (*Die Weiber von Weinsberg*). Báseň vznikla r. 1775, vyšla 1777. Autor uvádí, že látku vzal ze staré kroniky, pověst jedná o obléhání zámku Weinsberg císařem Konrádem III. roku 1140.
Weinsberg — místo nedaleko Heilbronn, zámek stával na vrchu dodnes zvaném *Weibertreue* (Ženská věrnost).
- 68 — *Korydon* — s oblibou tehdy užívané jméno pastýře, který se trápil neopětovanou láskou.
- 71 — *Lenardo a Blandína*. Psáno r. 1776, vyšlo v časopise *Deutsches Museum*. Zřejmé názvuky na Romea a Julii, látka pochází z Dekameronu. Bürger považoval tuto báseň za „královnu nejen svých, ale vůbec všech balad Svaté říše římské německého národa“, Herder ji stavěl nad Lenoru.
- 84 — *Paní Katka* (*Frau Schnips*). Datováno r. 1777, vyšlo až r. 1782 v Gotinském almanachu, a to pod pseudonymem M. Jocosus Serius. Později připojil k této satire na církevní farizejství (jejíž anglický vzor nezamlčuje) „apologii“ a v poznámce se ironicky odvolává na „řadu moudrých lidí, i duchovních“ které balada vůbec nepohoršila.

- 84 — *in dulci iubilo* (lat.) — v slavném jásohu; začátek středověké latinsko-německé vánoční písně.
- 86 — *Uridáš* — starozákonní postava, muž Batseby.
- 87 — *Bathseba* — starozákonní postava, matka Šalamounova.
Jondáš — starozákonní prorok.
- 92 — *Píseň o chrabrém muži* (*Das Lied vom braven Manne*). Psáno r. 1778, vyšlo v Gotinském almanachu r. 1778. Báseň byla původně určena k přednášení v zednářské lóži, jejímž byl Bürger aktivním členem. Příběh je založen na skutečné události z Verony r. 1776; Bürger se o ní dověděl z Marmontelovy *Poetiky*.
- 97 — *Rytíř a jeho milá* (*Der Ritter und sein Liebchen*). Vyšlo ve Vossově almanachu r. 1776 s původním názvem *Balada*; datováno už r. 1775.
- 99 — *Dcera faráře z Holoubí* (*Des Pfarrers Tochter von Taubenhain*). Báseň vyšla v Gotinském almanachu r. 1782, ale psána a plánována byla už mnohem dřív. Od r. 1773 se Bürger obíral myšlenkou napsat „měšťanskou truchlohru“ o vraždě dítěte; r. 1776 se rozhodl pro formu balady. Ve svém úřadě sám vyšetřoval roku 1781 podobný případ. Téma bylo tehdy aktuální, zpracoval je nejen dramatik Wagner, ale i Schiller a Goethe, byla dokonce vypsána anketa o problému vraždění novorozeňat, psaly se o tom spisy (Pestalozzi). Bürgerova balada velmi zapůsobila, v 19. století byla často napodobována, zpracovávána jako román i pro divadlo (též loutkové), a to dosti dryáčnický; rovněž byla rozšiřována ve formě „fliegende Blätter“.
- 107 — *Císař a opat* (*Der Kaiser und der Abt*). Báseň psána r. 1784, vyšla r. 1785 v Gotinském almanachu. Je to zcela volně zpracování anglické lidové básně ze 16. až 17. století; přejal a zpracoval ji i Percy. Příběh sám je ovšem majetkem celé evropské lidové poezie.
- 114 — *Kravička* (*Die Kuh*). Vyšlo v Gotinském almanachu r. 1785 a určeno rovněž k přednášení v zednářské lóži (viz narážka v textu).
- 118 — *Píseň o věrnosti* (*Das Lied von der Treue*). Vyšlo v Gotinském almanachu r. 1789, autor na básni pracoval už roku 1788. Příběh pochází z francouzského rytířského románu o Tristanova a Isoldě.

OBSAH

<i>Gottfried August Bürger, básník znovu nalezené lidovosti</i>	7
<i>Nová světská píseň z Horních Němec</i>	27
<i>Pan hrabě lapka</i>	40
<i>Sen ubohé Zuzky</i>	46
<i>Lenora</i>	48
<i>Divoký lovec</i>	58
<i>Ženy z Weinsbergu</i>	67
<i>Lenardo a Blandina</i>	71
<i>Paní Katka</i>	84
<i>Píseň o chrabrém muži</i>	92
<i>Rytíř a jeho milá</i>	97
<i>Dcera faráře z Holoubí</i>	99
<i>Císař a opat</i>	107
<i>Kravička</i>	114
<i>Píseň o věrnosti</i>	118
<i>Poznámky</i>	127